

Aug 6

Auctarium

EPITOMES PHYSICÆ

CLARISSIMI ATQUE
EXPERIENTISSIMI
VIRI;

DN. DANIELIS
SENNERTI,

Med. D. & in Witteberg. Uni-
versitate Professoris Pri-
marii,

*Ex aliis ejusdem libris à viro quo-
dam docto excerptum.*

FRANCOFURTI,

Apud Casparum Wächterum.

ANNO M. DC. L.

Galenus lib. 8. de comp. medicam.
sec. loca, initio.

Ὅπερ αἰεὶ λέγω, καὶ νῦν ἔρω, πέπεισμένον
ὀτι χαλεπώτατον ἔστι μετασῆναι πρὸς
τὴν ἀληθειαντὸς φθάσαντας αἰρέσεις δελεῖν.
Ὅσοι δὲ σωετοὶ τε ἅμα, καὶ ἀληθείας ἔντως
φίλοι, τὰς ἐλπίζω φυλάξειν τὰ ἄλλα τῆς
φύσεως ἡμῖν δοθέντα κριτήρια των κατὰ τὸν
πράξεων, Εμπειρίαν καὶ Λόγον.

Hoc est.

Quod semper dico, etiam nunc proloquar, ni-
mirum persuasum me habere, quod difficili-
mum ad veritatem revocare eos, qui secta alicujus
servisituti se addixerunt. Verum qui prudentes
sunt, simulq; veritatem sincerè amant, eos spero cu-
sodituros esse ea, quae veluti quaedam de vira actio-
nibus rectè judicandi instrumenta nobis à natura
data sunt, Experimentiam dico, & Rationem.

CAP. I.

De Principiis Chymicis
in genere.

Ex Cap. XI. Lib. de Chymicorum cum
Aristotelicis consensu &c.

P Principiorum istorum tria constitue-
runt Isaacus Hollandus, Frater Basilius
Valentinus; quos postea secutus est Pa-
racelsus, & hunc Petrus Severinus,
Quercetanus, ac hodie plurimi. Nam apud an-
tiquos vix illorum fit mentio.

z. Atque *Salis, Sulphuris & Mercurij*, no-
minibus scilicet specierum, in quibus faculta-
tes uniuscujusque maximè vigent, principia i-
sta exprimunt; liquores, Mercurij; oleosa, Sul-
phuris; crassiora verò Salis nomine appellantes.
Neque enim quod ipsimet monent, per Sal, Sul-
phur & Mercurium vulgò ita dicta intelligenda
sunt, cum ista non sint rerum principia, sed sui
generis composita, & unumquodque horum
tria principia in se contineat; sed quia differen-
tiæ trium substantiarum, ex quibus universa
corpora constant, proprietates & conditiones
in nullis totius naturæ speciebus magis explica-
tæ animadvertantur, ex iisdem appellationes

mutuatos esse Chymicos, scribit Petrus Severinus.

3. Et cum tres ordines sint corporum inferioris mundi globi, Animalium, Vegetabilium, Mineralium; in singulorum ordinum horum individuis ista tria principia reperiri, & dari Sal animale, Sulphur animale, Mercurium animale; Sal vegetabile, Sulphur vegetabile, Mercurium vegetabile; Sal minerale, Sulphur minerale, Mercurium minerale: rursusque dari Sulphuris proprietates, conditiones, & differentias plures in pinguedinibus & oleosis animalium partibus, in resinis, oleis & gummatibus: in genere etiam mineralium species salium, sulphurum & mercuriorum plurimas reperiri statuant.

4. Atq; in hæc principia corpora omnia & Medico artificiose esse resolvenda docent. Neq; enim dari ullam proprietatem ullius corporis, quæ non vel in Sale, vel in Sulphure, vel in Mercurio ejus deprehendatur.

5. Qua ratione autem ista principia differant, & quæ sint singulorum in constitutione rerum naturalium officia, non ita planè explicant. Severinus, c. 8. Salis esse, dicit, dare consistentiam, soliditatem & coagulationem rebus; Sulphur verò pingui oleosag, sua substantia Salis cōngelationem temperare; Mercurium denique afflictuâ irrigatione duos priora actionum frequentia ad siccatem & senium in horas festinantia fovere; fluidag, & labili substantiâ mixtionem omnem faciliorem reddere, &c.

6. Hæc cum de principiis Chymicorum recitio-

centiorum sit sententia, proximum est, ut quam bene vel malè de iis sentiant, explicemus. Primò autem de voce principij hoc monendum censemus, nos non ignorare, quomodo distinguant plurimi inter Principium & Elementum, qui *Elementa* dicenda putant, corpora naturalia simplicissima, ex quibus mixta omnia constata sint; *Principia* verò Elementorum quasi elementa & primordia, quæ scilicet non sint partes corporum separabiles, sed in quæ solùm cogitatione corpora dividantur.

7. Contra tamen etiam cognitum habemus, istam *œnipsitæ* nec à Medicis, nec à Philosophis semper observari; cum ipse Aristoteles *lib. Metaph. d, cap. 1.* æquivocum esse principij vocabulum doceat, tandemque concludat; *Omnibus principijs esse commune, primum esse, unde aut incipiat, aut fiat, aut cognoscatur aliquid.* Unde & hîc, ubi quærentur principia, è quibus fiant res naturales, si principij vocabulum usurpetur, non ad eò peccari puto; cum aliàs etiam Medici ipsos humores corporis principia appellent.

8. Initiò verò ne disputatio hæc frustra suscipiatur, quærendum, an dentur talia principia, qualia describunt Chymici; & quomodo; & quarum rerum sint principia. Ubi mox Paracelsi, in *Labyr. Med. errant.* & aliorum quorundam opinionem ineptam rejicimus, qui ista principia non solùm ante elementa constituant, sed & cælum ex iis componunt. Nam cum rerum generationi & resolutioni obno-

istum rigore, accuratam diligenti.

CAP. I. DE

xiarum principia inquirant, quâ, quæso, ratione investigarunt, hæc tria principia in cœlo esse? Deinde qua resolutione eadem in elementis esse deprehenderunt? Nam quod de Aquâ putrefactâ dicunt, quis nescit aquam, qua utimur, non purum putum elementum esse, sed plurima admista continere? &c.

9. Ideoque doctiores quidam Chymici recentiores istam opinionem defendere non audent; sed statuunt Elementa esse ante hæc principia, in ordine corporû naturalium; & principia ista potiùs in elementa, quàm elementa in principia resolvi. Ergo de hoc jam erit quæstio: *An in rebus sublunaribus, metallis & mineralibus, gemmis & lapidibus, plantis & animalibus, alia adhuc, quàm elementa vulgò nota, dentur principia.*

10. Principiò verò placet meam sententiã breviter proponere: de qua in hac naturæ obscuritate cuius liberum iudicium relinquo, & rectiora monstranti non refragabor. Ita autem, re hinc inde diligenter pensatâ, de principiis Chymicis sentio: Esse illa non corpora quædam ante elementa simplicia, ut modo dictum, sed vel *prima mista*, vel peculiare naturas in prima Creatione cum aliis rerum naturalium speciebus conditas, seu principia sui generis, quæ cum *inter se*, tum etiam *cum elementis*, vario modo mista, aliis rebus naturalibus, generationi & corruptioni obnoxiiis, metallis puta, mineralibus, gemmis, lapidibus, plantis & animalibus, dant convenientem materiam.

De principiis Chymicis sententia

11. Mistra cū dico, ad eorum etiam con-
stitutionem elementa concurrere non nego;
sicut hoc ipsa resolutio Chymica testatur. Ver-
untamen non simpliciter mistra esse dico, aut ex
elementis tantū variè mistis conflata statuo;
sed peculiare formas habere; & suam cuique
formam à Deo Omnipotente in prima creatio-
ne, ut aliis rerum naturalium speciebus, datam
esse existimo. Atque hīc etiam Scaligeri illud,
exercit. 137. sect. 20. scribentis, omnem formam
cujusq; perfectè mixti, etiam si non sit anima, ut in
adamante, NATURAM esse QUINTAM, longe
aliam à quatuor elementis, locum habere credo.

Scaligeri sen-
tentia

12. Ab his verò variè mistis, concurrenti-
bus tamen etiam elementis, varia rerum natu-
ralium corpora constitui puto: ab iisdem, tan-
quam primis & propriis subjectis, varias qualita-
tes & accidentia immediatè fluere existimo, quæ
aliis rebus naturalibus propter hæc insunt, quæ
hactenus à solis elementis, aut elementorum &
eorum qualitatum mistione ac temperaturâ va-
riâ nonnulli frustra deducere conati sunt; cū
nulla in elementis ad qualitates hæc producen-
das sit potentia; ut in odoribus, coloribus &
aliis qualitibus ab ipsis quoque Peripateticis
doctissimis satis monstratum est.

13. Imò si quis in hisce corporibus inesse Spi-
ritus, & aliquid corporis illius, quod Aristoteles
ἀνάλογον esse τῶ τῶν ἀσπῶν σοιχείῳ dixit,
contendat; cum eo valde non pugnarim. Ne-
que enim credendum, quod nonnulli sibi ima-
ginantur, quasi cū res aliqua generanda est,

ex omnibus quatuor elementorum regionibus materia ad mixtionem conquirenda sit; sed cum res crearet Deus optimus Maximus Verbo, elementa miscuit, & mixtis suas formas peculiare, ac *seminales rationes & essentias Cælo analogas* indidit. Atque ita cursum naturæ per propagationem specierum in individuis conservat & tuetur.

14. Jam verò post creationem ista principia in aquâ & terrâ, ad corporum naturalium constitutionem & nutritionem, ubi vis obvia sunt ex variis rerum corruptionibus. Neq; enim quis sibi persuadeat, cum ex combustis fumum ascendere videt, aut ex aliis rebus vaporem, mox in prima elementa factam esse resolutionem; sed in illo ipso fumo ac vapore principia plerumque adhuc integra sunt.

15. Quod ex Chymicis operationibus satis patet, si recipientibus vasis fumi ac vapores ejusmodi excipiantur. Si enim evaporet vel accendatur Sulphur, sulphuris oleum vel spiritus inde colligitur; è vino, Spiritus vini; ex aliis plantis, alius spiritus vel oleum; ex accensâ papyro, oleum papyri vel lini; ex antimonijs, flores Antimonij.

16. Ordo nimirum est in rebus naturalibus, ut superioribus & nobilioribus serviant inferiora. Et sicut in animatis, ab anima vegetante ad sentientem; hinc ad varias brutorum; tandem ad animam rationalem, tanquam summum gradum, fit progressus, & anima rationalis omnium animatorum inferiorum potentias complectitur; ita idem fit in corporibus.

PRINCIPIIS CHYMICIS. 7

bus. Primò sunt elementa : hinc Sal, Sulphur, & Mercurius ; quæ quidem & ipsa elementa in se continent, sed non sola, verùm aliquid amplius ; cùm habeant suas, quibus differunt, formas, non à formis elementorum inter se mistis ortas, sed à Creatore in prima creatione inditas.

7. Ex his postea variè mistis, concurrentibus tamen rursus elementis, mineralis, metalla, lapides, gemmæ, plantæ, animalia sua corpora accipiunt ; in quibus per speciei cujusque formam variè determinantur. Sicut videmus salem è terra à plantis attractum peculiari modo in plantis elaborari : rursum cùm plantis animalia vescuntur, mutationes quasdam subire, naturam tamen suam nunquam planè exuere.

18. Neq; hæc doctrina antiquis omnino est contraria. Etsi enim creationem ignoraverint gentiles Philosophi & Medici : tamen præter elementa, principia quædam propiora, è quibus res naturales constituantur, alantur, & variè afficiantur, admiserunt. Hippocrates, *lib. de Natur. human. text. 21.* Plantas non solum calidum, frigidum, humidum, siccum, aut quid ex his simpliciter mistum, attrahere scripsit : sed ita scribit : τὰ Φυόμενα καὶ σπειρίμενα ἐκότεαν εἰς τὴν γῆν ἔλθῃ, ἔλκει ἕκαστον τὸ καὶ Φύσιν ἑαυτοῦ ἐνεὸν ἐν τῇ γῆ, ἐνὶ δὲ καὶ ὄξύ, καὶ πικρὸν, καὶ γλυκύ, καὶ ἀλμυρὸν, καὶ παντοῖον. *Qua crescunt & seruntur, quando in terram veniunt, attrahunt unumquodq, quod secundum naturam sibi familiare inest in terrâ. Inest autem aci-*

dum, & amarum, & dulce, & salsum, & omnigenium.

19. Et in *lib. de prisca Medicina*, ubi prolixè hac de re agit, ista principia appellare videtur *δυνάμεις*, non inusitato vocabulo; cum, ut Galenus, *lib. de plenit. cap. 3.* docet, *δύναμεις* etiam *δραστικήν αἰτίαν*, ἢ *ἰστίαν* significet. Quam significationem & Aristoteles usurpat, dum, loco allegato, è *lib. de generat. Animal. cap. 3.* elementa *δυνάμεις* appellat.

20. Docet autem eo in libro Hippocrates, & in homine, & in aliis rebus, quæ eduntur & bibuntur, vel foris illinuntur, vel quacumq; forma corpori admoventur, non solum ad calidum, frigidum, humidum, & siccum esse respiciendum, sed potius ad amarum, salsum, dulce, acidum, & similia. Hæc enim homini inesse & in aliis, & ex iis mistis corpora naturalia constitui; & ubi invicem bene temperata sunt, neque videri, neq; hominem molestiâ afficere: ubi verò non bene temperata, sed ab iis secreta fuerint, hominem molestiâ afficere. Ita enim scribit: *ἐνὶ ἀνθρώπῳ καὶ πικρὸν, καὶ αἰμυρὸν, καὶ γλυκὺ, καὶ ὄξύ, καὶ σφυφόν, καὶ πλάδαρον, καὶ ἄλλα μύρια παντοίας δυνάμιας ἔχοντα, πλῆθος τε καὶ ἰσχυρὰ. ταῦτα μὲν μεμιγμένα καὶ κεκρημένα ἀλλήλοισιν, ὅτε φεραῖ ἐσιν, ὅτε λυπέειπν ἀνθρώπων. Ὅταν δέ τι τετέωρ ἀποκριθῆ καὶ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτὰ γένηται,*

ταί,

PRINCIPIIIS CHYMICIS.

9

ται, τότε καὶ Φανερόν ἐστι, καὶ λυπείει τὸν ἀν-
 θρωπον. Τὸ δὲ τῶν βρωμάτων, ὅσα ἡμῖν ἀνε-
 πιτνδεία ἐστὶ, καὶ λυμαίνεται τὸν ἀνθρωπον ἐμ-
 πεσόντα, τούτέων ἕκασον ἢ πικρόν τι, ἢ ἀκρητόν
 ἐστὶν, ἢ ἄλμυρόν, ἢ ὄξύ, ἢ ἄλλοτι ἀκρητόν δὲ ἢ
 ἰσχυρόν. καὶ διὰ τὸ ταρξασόμεθα ὑπ' αὐτέων,
 ὡσπερ ἢ ὑπὸ τῶν ἐκ τῶ σώματι ἀποκρῖνο-
 μένων. πάντ' αὖ δὲ, ὅσα ἀνθραπῶ ἐσθίει, ἢ πίνει,
 καὶ ποιεῖται βρώματι ἢ κίσει τῶν χυμῶν ἀ-
 κρητῶν ἢ καὶ διαφέρων, δηλαδὲ ἐσθίμετε-
 χοντα. Ὅτιον ἀρῶ δὲ ἢ μάζα, καὶ τὰ ἐπόμενα
 ἔτι: ἰσιν, οἷσιν ἐσθίει ἀνθραπῶ πλείστοι: τε
 καὶ αἰεὶ χρέεσθαι. In homine inest ἢ amarum, ἢ
 salsum, ἢ dulce, ἢ acidum, ἢ acerbum, ἢ insi-
 pidum, aliaq; sexcenta, qua pro copiâ ἢ viribus
 varias habent facultates. Et hac quidem mixtione
 ἢ mutuâ inter se contemperatone, neq; cernuntur,
 neq; molestiâ quenquam afficiunt. At ubi horum
 quippiam secretum fuerit, ἢ per se extiterit, tunc
 ἢ conspicuum fit, ἢ hominem molestiâ afficit.
 Quin etiam in cibis, qui minimè nobis conveniunt,
 quib; in corpus ingesti homini sunt noxii, eorum
 quilibet aut amarus est, aut minimè temperatus, ἢ
 vehemens; ideoq; perturbationem in corpore effici-
 unt: non secus ac ea, qua è corpore excernuntur.
 At edulia, qua homo edit aut bibit, ea hujus intem-
 perati ἢ excedentis succi minimam partem habere
 constat: Panem dico ἢ mazam, ac his similia, qui-
 bus homines copiosissimè, ac frequenter uti consuevo-

runz.

runt. Et postea scribit; ἡ τὸ θερμὸν ἐστὶ τὸ τῆς
 μερῶν δύναμιν ἔχον, ἀλλὰ τὸ στυφιδὸν
 καὶ πλεονασμὸν, Ἐτάλλα, ὅσα μοι εἰρηται, Ἐ
 ἐν τῷ εἰθράτω, Ἐ ἔξω τῶ ἀνθρώπου, Ἐ ἐσθίου-
 μενα, Ἐ πινόμενα, Ἐ ἔξωθεν ἐπιχρισόμενά τε Ἐ
 πως πλάσσιμενα: *Non calidum est, quod ma-
 guam vim habet, verum acerbum & insipidum,
 ceteraq; de quibus dixi, cum in homine, tum extra
 hominem in iis, que eduntur, aut bibuntur, vel fo-
 ris illinuntur, vel quacumq; forma corpori admo-
 ventur.*

21. Explicatione quidem aliquâ locum hunc
 Hippocratis obscurare potius, quàm declara-
 re conatur Erasius, *Disput. 3. contra Paracels.*
&c.

22. Mittamus jam authoritatem Hippocra-
 tis, & rem ipsam videamus. Primò autem *pra-*
estamur, etsi principia ista suo, & quem antea
 proposuimus, & mox explicabimus, modo ad-
 mittenda censeamus; nos tamen omnium ab-
 surdorum & ineptorum dogmatum, quæ in
 hac doctrina à Paracelsistis immiscentur, pa-
 trocinium non suscipere. Operæ pretium non
 putamus omnium opiniones recensere & exa-
 minare; imprimis cum pauci hac de re idem
 docuerint.

23. Primò nimirum, ut etiam suprâ monui,
 non tam latè extendenda sunt principia Chy-
 mica cum Paracelso, ut ante elementa consti-
 tuantur, & Elementa ac Cælum ipsum ex iis
 componatur.

PRINCIPIIS CHYMICIS. 11

24. Deinde per ea, elementa ac principia Aristotelica nullo modo rejicienda sunt, sed suus locus materię, formę, & privationi; suus elementis, suus his principiis dandus; & tam Elementa, quàm hæc principia Chymica in mistorum constitutione admittenda; & ex illis caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, ex his odores, sapores, & hujus generis qualitates alia deducendę.

25. Tertio & hoc monendum, inter principia alia esse propinquiora, alia remotiora; alia communia, alia minus communia: & unum mistum è pluribus principiis diversę naturę posse componi. Sicut ergo cum dicitur; *Semen & materium sanguinem esse corporis principia*: eo non negatur, hominem constare ex quatuor elementis; ac contra sicut cum dicitur; hominem constare ex elementis, non negatur, humores quatuor esse hominis principia: ita cum dicitur, tria esse rerum istarum principia, non negatur, easdem constare ex elementis.

26. At hinc nonnulli in mistis duplex eorum genus inesse dicunt; unum elementare, alterum essenziale, & utrumque ad misti constitutionem pertinere. Ubi res quidem satis bona est, sed locutio non satis exacta; cum elementa quoque ad essentialiam rei pertineant. Verum (ut ad bonum sensum ista attrahamus) appellare videntur principia essentialia, ob nobiliores qualitates & actiones, quę in majore apud ipsos sunt pretio, & ita ad essentialiam, præcipuè medicamentorum, quę in primis quærunt, magis pertinere videntur, quàm elementa. Neq; e-

nim-

nim, quod sæpè jam monuimus, cum Paracel-
sistis facimus, qui statuunt; ista tria principia
esse planè prima, vel etiam ante elementa: suffi-
ciat, si obtineamus, esse post elementa; & talia,
à quibus pleræque facultates, quas Medicus in
medicamentis expetit, oriuntur, & ultra quæ
resolvere corpora naturalia non tentat Chymi-
cus; cum nec natura hic facilem sese in resol-
vendo, si quis ulterius progredi cupiat, præbe-
at: nisi forsan destruere planè potius, quàm re-
solvere res cupiat.

27. Quomodo autem probari possit, talia
dari principia, jam dispiciendum. *Primo* autem
hoc argumento utimur: *Vbicunque pluribus ee-*
dem affectiones & qualitates insunt, per commune
quoddam principium insunt necesse est: sicut omnia
sunt gravia propter terram, calida propter i-
gnem. At Colores, Odores, Sapores, esse
Φλογισον, & similia alia, mineralibus, metal-
lis, gemmis, lapidibus, plantis, animalibus in-
sunt: Ergo per commune aliquod principium
& subjectum insunt. At tale principium non
sunt elementa. Nullum enim habent ad tales
qualitates producendas potentiam. Ergo alia
principia, unde fluant, inquirenda sunt. Et li-
cet nonnulli monstrare conati sint, Colores, o-
dores, sapores, ab elementis provenire: irri-
tamen conatu id fecerunt, ut à doctissimis Phi-
losophis & Medicis jam monstratum est. Quo-
modo enim, quæso, à caliditate, frigiditate, hu-
miditate, siccitate, quomodocunq; etiam mi-
stis, color, quomodo odor, quomodo sapor p-
veni-

veniat? Imo color etiam cœlestibus corporibus quodammodo competit.

28. Deinde utimur argumento, quo & Aristoteles, l. 3. de Cœlo, cap. 3. text. 35. & Galenus, lib. 1. c. 3. de elementis usus est. Ex iis corpora naturalia constant, in quæ resolvuntur: sed resolventur in ista tria principia: Ergo ex iisdem constant. Non jam resolutionum talium multa exempla afferam. Salem omnibus inesse, & ex iis fieri posse, omnibus in resolutionibus Chymicis versatis notissimum est. In metallis etiam ac mineralibus Sulphur manifeste deprehenditur. Et ut clarissimus Philosophus Cornelius Martini, in præfatione in Georg. Agricolum, scribit: *Sulphur deprehendi in omnibus metallis, excepto Auro; Sulphur, inquam, combustibile, quod & flammam concipiat, & odorem Sulphuris vulgaris exhalet, vero verius est.* Perpendatur etiam hoc exemplum. Si lignum viride igni admoveatur, flammam non concipit, donec humiditas aquea, aut, secundum Chymicos, Mercurialis substantia exhalet. Neq; quisquam opinetur, nihil nisi aquam è ligno viridi igni admoto exhalare. Nam mordicatio illa, quam oculis infert ille vapor, satis docet, aliud quid, præter aquam resolutam, huic vaporis inesse. Postquam ista aqua & Mercurialis humiditas absumpta est maximâ ex parte, oleaginosam illud & pingue inflammari, & flammam liberio-rem, nec ita fumo permistam, dare incipit. Restant tandem cineres, in quibus Sal residuus est, & aquâ affusâ à terra facile separatur.

29. Verùm contra hæc multi multa obijci-
unt,

unt. Primò Erastus, 2. part. *Disput. cont. Paracel.* Principium illud & propositionem, quæ tamen est Hippocratis, Aristotelis, & Galeni, quæ dicitur; *Res quas vis in ea resolvit, è quibus constant* non ita simpliciter admittendam esse censet; cum multa in ea corrumpantur, è quibus non sint composita: ut humores in excrementa vitiosa, vel caro in vermes.

30. Verùm adhibeatur sanè aliqua limitatio, & dicatur, de *ultima resolutione* esse propositionem istam accipiendam, vel *rem quamcumq; resolvit in ea, ex quibus actu inexistentibus, tanquam partibus materialibus, composita est*: non verò in ea, è quibus res per substantialem materiæ transmutationem generata est. Nihilominus subsumimus: Ex hisce principiis actu inexistentibus (*sicut nimirum Elementa actu inexistentia in mixto; caseus, butyrum, serum, in lacte; oleum in amygdalis, vel nuce moschata*) constare corpora naturalia, ita ut per resolutionem & separationem inde secernantur, non verò per substantialem materiæ transmutationem, quod vult Erastus, ex iis omnimodo generentur. Aliàs enim libenter concedimus, res naturales per corruptionem in multa transmutari posse, ex quibus non constant, v. g. sanguinem & partes corporis in pus; caseum & carnes in vermes. Verùm non de corruptione & transmutatione, sed de resolutione Axioma illud loquitur. Ultimam tamen cum dicimus resolutionem, non eam planè intelligimus, quæ fit in elementa; cum natura tam felicem in resolvendo sese non semper præbeat, & in hisce principiis Chymico sæpè subsistendum sit.

31. Quæ omnia ut rectè intelligantur duæ distinctiones notandæ. Prima est, duplicem esse materiam, aliam *immanentem*, aliam *transientem*. *Immanens* est, quæ in re materiata & effecta permanet, suam naturam retinens: ut lapides, ligna sunt materia domus; elementa corporis misti. *Transiens* est, quæ non manet in re effecta; sed mutatur & formam accipit aliam, ita quidem, ut priorem recipere non possit. Ita *chylus* est *materia sanguinis*, *sanguis* corporis *humani*, ac partium in eo omnium nutrimentum. Licet enim alias dicamus sanguineas, quod naturæ sanguinis propinquiores esse videantur, qualis est caro: tamen etiam caro non amplius sanguis est, & ubi sanguis caro fit, priorem formam deposuit, non ex parte tantum, sed integrè etiam. Nihilominus reliquæ etiam omnes, & ipsa ossa etiam sanguine nutriuntur.

32. Altera est duplicia esse *verum naturalium principia*; alia *communia*, quæ omnibus æquè insunt; alia *propria*, quæ cuique generi peculiariora sunt.

33. Cum ergo jam de corporum naturalium resolutione quæritur, verum est illud axioma; *Res qualibet resolvitur in ea, è quibus constat, de Materia immanente*; non de *materia transiente*. Ita corpus naturale mistum quodvis resolvitur in elementa; resolvitur in principia Chymica; quæ licet alterentur in misto, non tamen in eo planè abolentur, sed uniuntur, ut rectè docet Aristoteles. Non verò caro vel os in sanguinè resolvi potest: quia dum ex sanguine

fit caro vel os, sanguis naturam suam amittit;
& aliam formam induit.

34. Ideòq; malè argumentatur P. Palmari-
us de lapide Philosophi. dogmatic. cap. 10. Si
omnia in aquam, oleum & salem abeunt, ex il-
lis illa non venisse. Non enim hæc sunt transi-
ens; sed immanens materia. Resoluta nimi-
rum sunt ex misto, non generata. Et ut verbo
me explicem, eodem modo principia Chymi-
corum in mistis aliis inesse statuo, quo in iis
sunt elementa, & hinc etiam eodem modo in
resolutione prodire. Et proinde non ut partes
integrantes (materiales tamen partes non ab-
surde dici possunt, ut & elementa, mixti) mix-
to inesse, uti ex lapidibus, lateribus, lignis do-
mus, ex osse, membranâ, carne instrumentum
Corporis; sed totum constituere mixtione si-
cut elementa, &c.

35. Non equidem ignoro, sed eorum opini-
onem olim in Physicis secutus sum, Averroem
& Zabarellam, cum negare non possent, ele-
menta in mistis remanere, ne verò integra re-
manere statuerent, (cujus tamen rei nullam
causam evidentem habuerunt) ad formarum
refractionem confugisse. Verùm refractione illa
formarum merum figmentum est, ut à Latinis
contra Averrois sententiam disputantibus
satis monstratum est: neque ullam Averroes &
Zabarella pro istâ sententia rationem saltem
probabilem afferre, & monstrare potuerunt;
formas elementorum recipere magis, & minùs,
& gradus aliquos habere, ut aliqui tolli possint,
reliquis manentibus, sed simpliciter saltem il-
lud affirmarunt, &c.

36. Itaque ut de resolutione naturali nihil dicamus, sed de violenta solum per ignem, ignis non nisi ignem generat, nullumque mistum producit. Cum ergo in violenta resolutione per ignem quaedam e mistis prodeunt, quae ab ignis actione seu per se, seu per accidens, seu generatione univoca, seu aequivoca provenire non potuerunt, ea in misto fuerint necesse est. Sicut dmirum elementa, dum illud vinculum unionis solvitur; quodq; sibi relinquitur, ita etiam principia Chymica, quae antea sub forma nobilioris dominio serviebant, neque ob aliorum admistionem deprehendebantur, formam illam corruptam jam manifesta sensibus fieri incipiunt, ita ut sal, qui antea latebat, partibus aliis exhalantibus in cinere maneat, & inde levi negotio separari & ad oculum demonstrari possit. Et qui sit quaesito, si generata ista sunt corruptione, non resolutione, quod omnia corpora naturalia in ista aequae non abeunt? Non enim generatur quodlibet ex quolibet, sed hoc ex illo; neque corrumpitur quodvis in quolibet.

37. Ideoque non ex quovis corpore per eundem ignem eadem salis vel sulphuris copia educitur. Nimirum ex *absinthio*, *faniculo*, *sarmento vitis*, & similibus sal satis copiosum; ex aliis vero plantis pluribus ut *cucurbita*, *cucumere* & similibus paucus admodum elicitur, & quidem non semper ejusdem plane naturae, sive ex determinatione in qualibet specie id fiat, sive ex admistione corporis alieni.

38. Deinde verum est idem axioma plerumque

de principiis saltem communibus, non de proximis. Miscibilia enim illa communia manent in misto; proxima autem generationis principia plerumque non manent, sed omnino nomen, naturam, ac definitionem mutant. Totum hoc in totum hoc mutatur, ut sanguis in carnem. Et proinde regressus & resolutio ad proxima principia non datur. Ita ex ovo fit pullus, & omnia ovi in pullum mutantur, omnemq; potentiam amiserunt, qua regressus fieri, & ex pullo iterum ovum fieri possit. Plerumq; tamen hoc fieri dixi, & in animatis omnibus hoc locum habere existimo, ubi anima alimento attracto novam formam induit: in mistis non animatis, quousq; hoc extendendum sit, suo loco dicetur.

39. Deinde illud hinc nonnulli obiiciunt; Chymicas resolutiones non esse naturales, sed artificiales: Axioma illud; *Omnia his constant, in quæ resolvuntur, de naturali resolutione accipiendum esse.* Male à Chymicis hinc artem substitui. Ejusdem enim esse miscere & dissolvere: & quæ natura miscuit, ea artem non posse dissolvere.

40. Verum enim verò, si proximum agens respicias, negandū, quod resolutiones Chymicæ non sint naturales; etiamsi artifex suo modo concurrat. Fiunt enim ab igne & calore, causa naturalis est, non artificialis. Et si enim respectu plantæ, quæ corrumpitur & destruitur, non naturalis sit: tamen respectu agentis est naturalis. &c. Cùm à calore ignis Spiritus vini in altum tollitur, non minùs naturalis est a Cælo, quàm eùm idem Spiritus, calore ventriculi &

epatis, in Cerebrum attollitur; aut cum calore Solis res in vaporem resolvitur.

41. Et proinde res, quæ hoc modo generantur naturales sunt, non artificiales: neq; ad ideam mente conceptam semper opus provenit, sed pro ignis modo, & materiæ præparandæ naturâ; unde multa casu sæpè inveniuntur, & multa præter ideam, quam Chymicus concepit mente, proveniunt. &c. Quomodo autem Ars Naturæ ministra sit, & quæ Naturæ, quæ Artis partes sint, ubi utriusq; operationes concurrunt, bene docet Scalig. *exercit. 101, sect. 12.* Longè verò alterius generis sunt res artificiales, ut mox dicetur, quæ secundum suam essentiam, & quatenus tales, non à naturâ, sed proximè ab artifice dependent; quales sunt sculpturæ & similia.

41. Debeant potius distinguere, qui ista obijciunt, cum Aristotele, 5. *Physic. c. 5. text. 5.* & 4. *Metaph. text. 3. Corruptionem in naturalem & violentam.* Naturalem enim corruptionem appellat Aristoteles *ἐν ἀφύμῳ* seu Fato determinatam, quæ scilicet accidit secundum legem & communem naturæ cursum, qua animalia per naturalem mortem; mista per putredinem pereunt & corrumpuntur; Violentam autem illam, quæ præter cursum naturæ universalem, & præter naturalem legem accidit; qualis est mors violenta, & combustio. Quæ corruptio naturali opponitur: non quòd ipsa per causas naturales agentes non fiat (nam & violenta corruptio, si causas naturales spectes pla-

nè naturalis est) sed quia contra universalis naturæ cursum accidit.

43. Zabarella quidem aliam inter violentam ac naturalem corruptionem differentiam constituit, quod scilicet in *naturali interitu* mistum in omnia elementa resolvatur: *violentam* verò *corruptionem* esse mutationem totius in unum elementum, vel calidum seu ignem, quæ dicitur *combustio*, vel frigidum, quæ dicitur putrefactio (*petrificatio*) Verum ita simpliciter hoc admitti non potest. Nam, ut de Putrefactione, (*Petrificatione*) quæ longiorem disquisitionem requirit, an in unum elementum tum mutatio tantum fiat, nihil dicam, *Combustio* non est in unum tantum elementum mutatio. Nam & magna pars terræ & salis remanet; & quod in auras evolat, non solum ignis est, sed magna pars aquæ, sulphuris, salis volatilis, ut de Mercurio, cum de eo dubitetur, nihil dicam. Id quod facile credit, qui Recipientibus vapores & fumos exhalantes è rebus accensis accipere volet, ut in oleo, quod ex sulphure accenso per campanam fieri solet, patet.

44. Etsi ergo Chymicæ actiones quædam hoc modo naturalibus opponuntur & violentæ sunt, ut cum plantæ comburuntur, quæ, nisi combustæ fuissent, aliquandiu adhuc crescere, & tandem emori ac putrescere poterant: ex eo tamen non sequitur, quod merè artificiales sint, & quæ hinc fiunt, non naturalia, sed artificialia. Quis enim è ligno accenso generatum naturalem esse neget? Artificiales sunt istæ actiones, quatenus in artificialibus

libus

libus vasis materia elaboranda certo ignis gradui obijcitur. At actio Caloris in materiam planè naturalis est. Et proinde opus, quod producitur, respectu efficientis & materiæ naturale est. Et si illud, in quo humana industria & labor concurrat planè artificiale esset, etiam arbores, quæ insitione producuntur, artificiales essent.

45. Aut si idè opera Chymica sunt artificialia, quia calor externus, quasi instrumentum adhibetur; cur non etiam pullus gallinacens artificialis erit, qui externo gallinæ incubantis calore in actum producitur? Id artificiale proprie est, quod formam in mente artificis priùs conceptam ab artifice concipit: At Chymico etiam de principiis non cogitante, nec formam eorum priùs mente concipiente, in resolutione spontè ea proveniunt: quia scilicet jam inerant. Artis que nullius est formas rerum naturalium producere. Et ut Aristoteles 2. *Phys.* c. 1. text. 2. habet, ὅσον ἔστιν ἀπὸ τέχνης, ἔδεμίαν ὁρμὴν ἔχει μεταβολῆς ἐμφυτον. *Que ab arte proficiscuntur, nullum insitum mutationis impetum habent.* At quæ à Chymia fiunt, omnia istum internum impetum habent; calorque saltem externum agens est, qui illam ἐμφυτον ὁρμὴν ad actum deducit, &c.

46. Et sicut, dum artifex sarmento medullam aufert, aut lacte vel mulso semina macerat, vel urinam radicibus affundit, artificilia ea opera dicuntur, & ut Theophrastus *lib. 5. c. 3.*

ait ars $\sigma\upsilon\upsilon\epsilon\pi\upsilon\epsilon\acute{\iota}$ τῆ φύσει, & fructus hoc modo producti artificiales dici possunt; ita etiam quæ à Chymico producuntur, artificialia eodem modo dici possunt. Interim hoc in questione est; An principia Chymica artificiali resolutione (concedo enim hoc suo modo) è misto prodeuntia, ut & alia, quæ modo diximus, hoc modo producta suam essentiam naturæ arti potius debeant, &c.

47. Neq; etiam, quæ à Chymicis fiunt, operationes semper fortiore & adurente igne instituuntur: sed per *purefactionem* saltem & *digestionem* non raro materia resolvenda, vasis suis inclusa, elaboratur. Nec rem ad cineres semper deducere opus est, ut ex ignea exhalatione falsam qualitatem accipiat, ut vult Schegkiius; sed in *succini*, & *cornuum*, & *ossium* destillatione, antequam fiat incineratio, *sal* educitur *volatilis*; & is quidem non in cineribus remanet, sed cum ipso humore evolat, ac vel collo Retortæ, vel lateribus Recipientis adhærescit. Imò *sal urinae volatilis* levissimo calore sursum ex ipso humore attollitur, & ipsum vini spiritum volatilitate antevertit. Neque volatilitas salino principio aliquid derogat: cum sal & fixus & volatilis detur, ut infra dicitur.

48. Contrà si terram, à quâ Sal affusâ aquâ separatus est, uras & aduras, nihil inde salis amplius efficies. Ita corpus, è quo Sulphur inflammabile jam exhalavit, nunquam iterum flammam concipit: Præterea non è qualibet re, æquali copia sal elicitur; sed ex aliis copiosus, ex aliis paucus.

49. Imò ista principia non tantum ab arte, sed nonnunquam etiam à natura seorsim conspicienda ostenduntur. Perpendat quisq; saltem coctiones in animalibus & excrementa, certè sulphur in iis esse ex odore colliget. Sulphur enim *πρωτον οξυμικρον* est odoris; Fœtor verò vel species vel affectio odoris. &c. Resinose arbores *resinam* suam sulphuræ naturæ spontè fundunt: Ex *nuce moschata, semine lini, amygdalis*, & plurimis aliis seminibus ac fructibus *olea exprimuntur*, quæ naturâ inerant. Sal naturaliter redditur è *cinerum & calcium exhaustis cumulis*, circa officinas nitrarias. *Columbarum finus Salem* acrem & copiosum continet, sine ulla præcedenti calcinatione. Imò sine adustione ex plantis in ipso humido sal fieri potest, modumque tradit Beguinus, in *tyrocinio Chymico, lib. 2. cap. 17*. Neque enim humido absumpto is in crustam lapideam concrevit, sed in ipso liquore sponte coagulatur. &c. In *vino* ad latera deliorum sal copiosus in *tartarum* concrevit &c. Spiritum vini natura procreavit, non ars; quod nemo potatorum ignorat, qui, quo plus spiritus vinum habet, eò facilius inebriantur: nemo œnopolarum nescit, quibus cognitum, parte hac evanescente, reliquum facile corrumpi. Neque ab arte solùm is separatur, sed & brumale frigus eum à suo Phlegmate separat.

50. Quæ omnia, quæ hæctenus exempli loco adduximus, etsi non sint principia Chymica pura, satis est tamen, si ita iis abundant, ut ab iis

non immerito denominationem accipere possint: sicut & elementa nullibi pura habentur, sed corpora, in quibus terra abundat, pro terra in quibus aqua, pro aqua monstrantur. &c.

51. Præterea quod nonnulli objiciunt, non dari principia propiora rerum naturalium, quàm elementa; quia nihil videatur à natura in ista principia resolvi, non magni momenti est. Nam superficiales isti naturæ scrutatores nimis cœcutientibus oculis naturales istas resolutiones aspiciunt, & ut Scaligeri joco, *Exercit. 307. sect. 12. utar; sæpè murem farinâ aspersum eundem putant cum domino pistrini.* Cum cadaver, inquiunt, aliquod putrescit, ignis & aer in auras evaporat; humidum diffluit; fimus loco terræ relinquitur. Quæso, quisquis es, qui ita judicas, cadaveri putrescenti nares propius admove, & vel fœtor ille te docebit, non purum ignem & aerem esse, quod exhalat, sed compositum adhuc; aliumque odorem cadaver equi, alium bovis, alium hominis cadaver, alium plantam hanc vel illam putrescentem exhalare: Ut enim res integræ aliæ alium habent odorem, alium rosa, alium ruta, alium abfinthium, quorum tamen quodlibet de exhalatione sulfureâ testatur: ita etiam in putredine (ut & in combustionibus) aliæ alium exspirant eadem de causâ, & ob eandem sulphuream exhalationem, &c. Fimum si terram puram putas, multum erras. Putrida urina, vel fimus postquam computruit, salem terræ admixtum plurimum continet; quod facilima resolutione deprehendi potest.

52. Idem error in violentis resolutionibus committitur. Si enim isti *fumum vel flammam* vident, tantum ignem vel aërem esse putant. At si alembico ea exciperent, deprehenderent, non tantum elementa esse, sed mista adhuc. Et quidem imperfecta & meteora, sed longè alterius naturæ, &c. Ex sulphure enim accenso flores sulphuris colliguntur. *Fumus*, qui è Mercurio, aut *sale armoniaco* exhalat, ipsissimus est *Mercurius*, & *sal armoniacus*, & longe aliud, quam *fumus*, qui ex ligno querno, vel tartaro, vel vitriolo elevatur.

53. Aut si saltem *metallorum fossores & coctores*, quorum sæpe longè major quam in *Βίβλῃ* Physicorum, & otiosorum speculatorum in hoc genere est peritia, contulerent, aut eorum caminos inspicerent, aliter se rem habere, quam putant, facile doceri possent. Quibus certè fides hic non deroganda, cum docent *arsenicum pompholyga*, *Cadmiam*, *Mercurium*, & ejusmodi alia multa è metallorum fusione & coctione ac sublimatione exhalare, & in fornacibus & alembicis colligi &c.

54. Ita cum cinerem vulgò vident, terram esse dicunt imperitissimè. Separatio enim facilima per aquam affusam, quod sal & terra differant, & utrumq; in cinere contineri, ostendit. Unde & rectè Averrois *l. 5. colliget cap. 42.* scribit *Cineres* diversos fieri secundum diversitatem rerum, e quibus fiunt, ac *fumum* omnem, quamvis habeat complexionem calidam desiccativam, tamen semper retinere secum virtutem

tem rei, ex qua est fumus. Ubi si quis statuere velit cinerem esse terram à prædominio elementi ita dictam; fumum itidem ignem sic dictum, & porro quærat, quid tandem reddat elementum hoc impurum; non responderi potest, quod sit elementum aliquod. *Neque enim ullum elementum vel sapidum est, vel odorabile. &c.*

55. Non ergo ita obiter & superficialiter de naturæ operibus judicandum, sed paulò penitus ea introspicienda sunt, & quod nobis fortuitò non obicitur, arte & industria inquirendum. Nimirum *in natura externis resolutionibus* judicandis multa occurrunt impedimenta: Neque partes resolutæ ad examen sese fiunt, ut cognosci possint; an elementa pura sint, vel alterius generis; sed in auras diffunduntur & aufugiunt. Major autem certitudo est *in operibus artis*, ubi nihil perit, sed vasis clausis omnia administrantur, partesque resolutæ inclusæ colliguntur, & heterogenea ab homogeneis discernuntur, ut rectum de omnibus fieri possit iudicium.

56. Et quidem in utraque resolutione tam *naturali*, quam *violenta*, id præstare potest Chymia. Priorem quod attinet, cum *putredo* fieri dicatur, vi externi caloris educentis internum: idem fit in *curcubitâ* vel alio vase clauso, calore lento *in fimo* vel *balneo* administrato. Hæc tamen differentia, quòd, ut dictum, de partibus resolutis in externis naturæ operibus ita certò iudicare non licet; cum hinc

hinc inde dispergantur: in operibus verò Chymicis, vasis clausis omnia excipiantur, ut rectius de iis iudicium fieri possit.

57. Idem præstat in violentis corruptionibus, ubi vehementiore igni adhibito resolutæ partes aqueæ & oleosæ in recipiente vase excipiuntur: in fundo verò, quod combustum est, salem & terram continet.

58. Nonnulli aliud quærunt effugium, & cum negare non possint à Chymicis vel ad oculum monstrari ista, quæ appellant, principia; Dicunt *non inesse mistis ea, nec inde separari, sed vi ignis fieri*. Putatq; Schegkius, quem Riolanus & alij sequuntur, *Salem revera seu Phosphi rebus non inesse, sed accidere saltem hoc terrenis partibus, ut mutantur propter igneam exhalationem in falsam qualitatem*. Verùm longè aliter sentit hac de re Hippocrates, qui, loco suprâ allegato, *salum, amarum, & huius generis alia, revera rebus inesse, atque inde consensivo* ἰσχυρῶς docet. Idem Scaliger, in lib. 2. de plantis, concedit, dum scribit; *Si è quercus cinere fit Sal: (fit enim) haud quaquam ejus alimento repugnare videtur*. Et certè, qui putant ea, quæ à Chymicis producuntur, ab ipsis fieri, non natura inesse, suam in Chymia imperitiã prædunt: Et si aliquas Chymicas resolutiones vidissent, aliter sentirent.

59. Si tamen Chymicis fidem habere nolunt, metallurgos adeant. Si enim istud argumen-
tum

tum contra Chymicos valeret, valeret etiam contra metallurgos, atque evinceret, metalla & mineralia non extitisse, sed à metallurgis producta fuisse. Separat Chymia diversas rerum partes, non generat; &, nisi à natura subijciatur materia, eam producere non potest.

60 Aliqui, principia ista, quæ è mistis separari dicimus, *potentiâ* saltem inesse, non *actu*, dicunt. Verum id nostræ sententiæ nihil officit. Nam cum nemo neget, elementa revera in mistis inesse: nihilominus Physici disputant, an actu, vel potentiâ mistis insint. Qui ergo istam controversiam composuerit, facile videbit, an potentia vel actu inesse dicenda sint hæc principia. Nobis sufficiat hîc dixisse *revera inesse*: non absimili modo, sicut *in lacte inest butyrum, caseus & serum*. Hippocrates dicit, quod *ἀνάμικτα, salsum, acidum, & hujus generis alia* κεραιγμένα καὶ κεκρημένα ἀλλήλοισιν ἔφανερά ἐστιν: ὅταν δὲ τῶν τετέων ἀποκριθῆ τότε φανερόν ἐστι. Ubi *secretionis* vocabulum usurpat. Et Aristoteles tam de iis, quæ actu, quam quæ potentiâ insunt, vocabulum *secretionis* retinet. 3. de Cælo cap. 3. text. 35. ἐν σαρκὶ καὶ ξύλω! καὶ ἐκάσῳ τῶν τοιῶντων ἐνεστὶ δυνάμει πῦρ καὶ γῆ. Φανερά γάρ ταῦτα ἐξ ἐκείνων ἐκρινόμενα. In carne & ligno, & unoquoq; talium inest potentiâ ignis & terra. Manifesta enim sunt hæc ex illis segregata. Ergo si ex eo, quod potentiâ, secundum hunc locum Aristoteles, Ignis & terra insunt mistis, concludi non potest, quòd non

non sint mistorum principia : Ita etsi concedamus, potentia suâ modo esse ista principia in mistis : inde tamen inferri non potest, quod non sint mistorum principia. Sed potius, sicut hoc loco argumentatur Aristoteles : *In carne & ligno insunt ignis & terra ; quia inde segregantur* : ita etiam argumentari possumus ; Principia Chymica separantur ex mistis : Ergo iis insunt.

81. Tandem & hoc assertit Erasius contra principia Chymica *parte 2. disput. contra Paracelsum p:74.* Frustra nova principia Chymicos comminisci ; cum nihil aliud dicant, quam jam olim per tot secula alii Philosophi dixerunt & demonstrarunt, nullum alium habere usum nominum istam novationem, præterquam quod quæ clara & intelligibilia prius erant, obscura, intricata, & incomprehensibilia nobis reddantur. Quæ aquæ propria esse, inquit, omnium eruditorum oculi omnibus ætatibus conspexerunt, fumosi isti philosophi ut novissè plus aliis viderentur, mercurio adscribere voluerunt. Quæ aëri maximè conveniunt, sulphuri tribuunt. Quæ terræ aptissimè congruunt, sali suo accommodant.

82. Verùm enim verò quis non agnoscit differentiam inter *salem & terram* : sal in humido liquefcit ; terra non item. Quanquam enim terra ab aquâ dilui, & cum eâ misceri possit ; tamen in eâ nunquam liquefcit, ut sal, ut etiam per chartam colari possit, sed statim iterum ab aquâ separatur, & fundum petit. Imò sal in aere humido liquefcit, quod terra nunquam pa-

titur, &c, Cum ignis sapidus non sit, quomodo terram sapidam reddere potest? Et si sal est terra adusta, qui fit, ut in aquâ liquefeat, & ei ita uniat, ut cum eâ etiam per chartam bibulam transeat: terra verò non adusta cum eâ non uniat, cum tamen non adusta majorem cum aqua communionem habet, quam adusta.

63. Ita etiam *aqua*, & *Mercurialis pars Chymicorum* longè differunt. Ita & *sulphur* & *aër*. Neq; ita inflammatur & ardet aër, sicut sulphur. Nam quod aliqui dicunt, facillimè rara omnia multum in se aeris continentia, pinguedinis autem minimum, in largissimam flammam converti; difficilius verò pingua penè omnia concipere flammam, quam arida stramina, ex quibus pinguitudinis vix minima particula separari possit: sciendum primò aliud esse quærere, *cur res inflammabilis*, aliud *cur facile sit inflammabilis*. Illud enim habet à salture; hoc à raritate, supposito tamen sulfure. Sulfur enim si absit, res non inflammatur, ut in *pumice*, & *spongia marinâ* videre est.

64. Deinde sciendum pinguedinem & sulphur, quod Chymicorum principium est, non idem esse sulphur: Sulphur enim suam, ob quod inflammatur, habet *spiritus vini*, pinguis tamen non est seu oleosus.

65. Et sulphur quidem in pinguedine esse, sed aliis partibus admistum, quæ inflammabilitatem prohibere possunt. Et siccitatem & raritatem corporis ad facilem inflammabilitatem in quibusdam facere Chymici etiam concedunt: Potestq; res parum sulphuris & oleosita-

fitatis in se continens, si rara, aridaq; sit, & nihil in se habeat, quod inflammationem prohibere possit, facilius inflammari, quam alia, quæ sulphure abundat, aliàs tamen partes inflammationem prohibentes admistas habet: sicut in pulvere pyrio aliàs summè inflammabili apparet, qui si spiritu aliquo acido imbuatur vel humidetur, inflammabilitatem amittit. Et spiritus vini, qui faciliè inflammatur, si aquam & phlegma admistum habeat, non inflammatur: si verò purissimus sit, & à phlegmate & sale fixo, cæterisque quibus in vino mistus erat, quantum fieri potest, separatus, faciliè inflammatur, & instar naphthæ flammam concipit, & volatilis maxime est, ita ut etiam per sextuplicem papyrum in destillando insensibiliter transeat: in loco calido exhalet, aut si via non detur, vitrum rumpat, &c.

66. Ethinc accidit, ut alia bitumina & olea aliis facilius vel difficilius inflammentur. Talia autem arida sulphur in se continere satis docet oleum, quodè papyro conficitur. Res tamen aridæ & raræ non inflammantur ob raritatem & ariditatem, sed ob sulphur, quod in se continent. Hinc etiam res non aridæ faciliè inflammantur; ut naphtha & spiritus vini, non quod copiosum aerem in se contineant, qui sit ἀρχὴ πυρός & pabulum, (hoc enim si esset, dum candela, vel alia flamma in aere circumfertur, is accendi deberet, quod non fit, nisi forsitan olei succini, aut spiritus vini terebinthinati, vel sulfurati, vel camphorati vapores in eum di-

feri sint) sed quod sulphur copiosum in se continent. Quod si quis *exhalationem siccam pinguem* dicere maluerit, rem retinet, & aliud nomen substituit, sed minus commodum cum spiritus vini pinguis non sit.

67. Contra res etiamsi sint aridissimæ, si sulphur in se non contineant, non inflammantur. Res manifesta est in *papyro*, quæ, ubi accensa, deflagavit: manet sicca & rara, & tam levis, ut levissimo venti flatu vel anhelitu dispergatur: nihilominus quia *sulphur inflammabile; seu humor inflammabilis, aut oleosum inflamabile* (de nomine enim cum nemine litigabo) deflagavit amplius flammam non concipit.

68. Usus igitur principiorum chymicorum est, ut ex iis tanquam proximis & propriis principiis proprietates, quæ corporibus mistis insunt, & ex elementis proximè demonstrari non possunt, deducantur & demonstrantur, ut præcipuè in proprietatibus & facultatibus medicamentorum inquirendis patet. Aliæ nimirum proprietates à sulphure, aliæ à sale, & quidem semper proveniunt. &c.

69. Neq; dum Chymici ad principia ista certas qualitates reducunt, nihil docent, & principium petunt. Necessarium enim est, ut quælibet qualitas ad suum primum subjectum reducatur. Et sicut Physicus causam nullam aliam reddere potest, cur ignis calefaciat, quam quod hæc ejus est proprietas, & dum id docet non petit principium: ita nec aliam causam reddere potest Chymicus, cur sal sit sapidus. Ita; dum faciunt hoc Chymici, verba non dant,

dant, sed πρώτα δεικτικά nominant. &c. Neq; tamen omnium corporum proprietates ad principia Chymica reducendas esse, vel reduci posse existimo; Scio enim & alibi docui, quasdam à formis nobilioribus fluere. &c.

70. Satis est, si in genere hoc obtineam, alias proprietates à sulphure, alias à sale, & quidem semper provenire. Et proinde in quocunq; misto talis proprietas reperitur, ibi principium illud, à quo fluit, inquirendum: unde artificiosæ & utilissimæ Chymicorum separationes ortum habent. Si enim proprietas aliqua à sulphure fluit, illud extrahendum, sal removendum, ut medicamentum ab heterogeneis separatum efficacius reddatur: contra si à sale sal inquirendus, sulphur separandum. Id quod in omnibus *narcoticis* apparet, quorum vis à sulphure; non à sale pendet: acrimonia omnis à sale.

71. Hic tamen monendum principia hæc communia, quatenus communia, non particularium affectionum propria ac proxima esse principia, neq; à sale, quatenus sal est, vim purgandi, neq; à sulphure quatenus tale est, vim *καρκωτικήν* esse: alias omnis sal purgaret, & omne sulphur esset *καρκωτικόν* &c.

72. Quæ verò multis Erastus contra Paracelsum de Elementorum in tria principia resolutione disputat, parte 2. disput. contra Paracelsum, adducere supervacaneum est, cum vix aliquis saniorum Chymicorum tria illa principia ante Elementa constituat. Assentiat hac in re

Paracelfo Quercetanus, vel cuicumque libet ab-
furdas ejusmodi opiniones defendere: mihi
hoc non est propositum, cum probe sciam, ele-
menta quatenus talia, nec sapida, nec odorata,
nec colorata, nec inflammabilia esse.

73. Sed omnino de omnibus, quæ hic affer-
ri poterant, disputare prolixius operæ pretium
esse non puto; præsertim cum iis, qui rerum
& operationum Chymicarum planè ignari sunt,
de quibus rectè dici potest; *Homine imperito ni-
hil est ineptius, qui quod ipse non vidit, à nemine
videri, vel observari potuisse, putat.*

Excerptum II.

Ex lib. 5. instit. med. part. 3.

sect. 3. cap. 15.

SAlem illum ante in rebus fuisse, nec sal-
stem terrearum partium adustione factum
esse, ex eo patet, quod, ubi sal ex cineribus a-
quæ affusione diligenter est extractus, etiam si
reliquam terram uras & aduras; quantum po-
tes, & quantumlibet, ne micam Salis inde efficies,

2. Deinde non ex qualibet terra aut re adu-
stâ sal; neque etiam ex omnibus eadem copia e-
licitur. Lateres, qui maximo calore indurati
sunt, etsi terantur, & aqua sæpiùs perfundatur,
vix aliquid Salis suppeditabunt.

3. Ex plantis quibusdam magna Salis copia
extrahitur, ut ex sarmentis vitium, absinthio &
aliis: aliæ contra, ut cucurbitæ, & similes, pa-
rum aut nihil ejus suppeditant.

3. Præterea non semper magnâ illâ, & quæ
ad

ad incinerationem ducit, uſtione opus eſt ad Salem eliciendum; & non valde magnus calor ſufficit ad eliciendos ſales volatiles, ut in ſuccino, cornu cervi, & ſimilibus videre eſt, tum quoq; Sale illo, qui ex urinâ elicitur, ut & aliis rebus.

5. Imò ſæpè nulla calcinatione & uſtione ſales è plantis parantur, ut ex *ſalium volatilium*, quos nonnulli *essentiales* vocant, è plantis præparatione, de qua poſtea dicitur, patet. Terræ quoq; plurimæ, ut & columbarum fimus, ſolum aquâ perſuſæ nitrum ſeu, ſalem petræ ſuppeditant. Vinum ſine externo calore ſal tartari à ſe expellit, & ad Vaſorum dolia appellit, quibus adhæreſcere reperitur.

CAP. II.

De principiis Chymicis in ſpecie, Sale nimirum, Sulphure, & Mercurio.

SEd jam ad numerum principiorum Chymicorum veniamus, & quot talia ſint primò videamus. Chymici cùm miſta & corpora naturalia ad ſimpliciſſima, in quæ quidem poſſunt redigere conantur, triplici ſpecie corpora illa apparere dicunt, nempe *ſalis, oleoſi, & liquidi*; quæ ſalem, ſulphur, & *mercurium* appellant. Verùm enim verò, quòd diligenter notandum, dubitare quis poſſet, an æquè prima ſint, & ad eandem planè claſſem pertineant. In republicâ liberâ, qualis eſt literaria, ſententias liberè dicere licet.

2. De SALE quidem rem planam esse pu-
to, & post elementa inter mista perfecta pri-
mum esse, cuius veritatis studioso non igno-
tum esse posse, planè persuasum habeo: Ut et-
iam Plinius *lib. 31. Histor. nat. cap. 7.* salem ele-
mentum necessarium esse dixerit. Nam in om-
nibus rebus inesse facilè deprehenditur. Nec
solum adustione, & partium terrenarum pro-
pter igneam exhalationem in qualitatem sal-
sam mutatione, generari; sed etiam sine adu-
stione è rebus separari posse, paulò antè dictum
& monstratum: ideòq; etiam secundum Hip-
pocratem mistis secundum naturam in esse sal-
sum. Et Plinius loco allegato docet salem et-
iam sponte sæpè nasci. De qua re, *lib. 2. instit.*
part. 3. sect. 3. cap. 15. dictum. Non est facere
salem, cum exurina animalium separatâ saltem
aquo sitate educitur. Non est facere salem,
cum è fimo interventu aquæ secernitur. Et ubi
accedit ustio, non eo fine adhibetur, ut per eam
sal fiat, sed ut partes sulphureæ & aliæ secernan-
tur solusq; sal relinquatur.

3. Et certè pertinacem esse oportet, & à Chy-
mia planè alienum, qui salem in rebus naturali-
bus agnoscere non potest. Plantarum saltem
generationem & augmentum quilibet diligen-
ter consideret, & quid ad earum fœcundita-
tem & felicem proventum, & augmentum fa-
ciat, perpendat; & inquiret, cur in agro sterco-
rato felicius plantæ proveniant: Causam inve-
niet esse, in primis *urinam animalium*, quæ ma-
ximam partem salis continet: & non ignorare
poterit, *nihil hic artificii Chymici concurrere*,
sed totum illud opus naturale esse.

4. Qui etiam diligentius naturam metallorum perpendunt, Sulphuri & Mercurio Terram metallicam seu Chalcantum addunt, ut apud Libavium videre est. Et licet aliàs Chymici ex Sulphure & Mercurio, metallico puta, solùm metalla constitui dicant, tamen de proximis principiis loquuntur; sicut Medici, dum dicunt semen & sanguinem esse corporis humani principia, non negant esse quatuor Elementa.

5. Et qui verè Metalla novit, & ex iis crystallos, quos vocant, parare, facile etiam Salem iis inesse animadvertet. Et licet igne non omnia comburantur, alios tamen calcinandi & resolvendi modos norunt Chymici.

6. Si quæ verò sunt saxa & similia, quorum tamen pauca esse puto, quæ nihil salis in se continent, talia magis accedunt ad naturam elementorum, & mista imperfecta sunt, quod monet etiam Cæsalpinus *de Metall. l. c. 1. & c.*

7. Quamvis verò Salem nonnulli ad terram redigere conentur, frustra tamen hoc tentant. Nam ut omnes saniores Philosophi & Medici statuunt, & inter hos Cæsalpinus *lib. 1. de metall. cap. 16.* Sal non est frigidus, & siccus; sed calidus, & siccus ac vi abstergendi præditus: & in loco humido liquefcit quod à terrâ alienum est.

8. *SALIS* autem *PROPRIETATES* quod attinet, primò est *primum sapidum & gustabile.* Et omnia, quæ saporem habent, eum propter salem habent. &c. Ubi cunq; enim sapor apprehenditur ibi sal: & ubi sal, ibi sapor.

9. Etsi verò, ut supra dictum, nonnulli ex Elementis saporès deducere conati sint: tamen frustra hoc tentasse non solum Chymicis, sed & Peripateticis & Galenicis doctissimis visum est. Quare de re quin locum Scaligeri ex I. lib. de plantis hic repetam, facere non possum. Ita autem ille: *Prima qualitates bene ab omnibus existimatae sunt saporum causa: tametsi nobis aliter videtur. Nam si sapor à calore fit; ergo calidum elementum primo & per se sapidum existet. Quid quod multa mista calida insipida? Quod si quis dicat, ex quatuor qualitatum temperatione confici saporè: respondeat an in Elemento quopiam, quae elementum est, sapor insit. Non sane inest. Caterum quemadmodum neque vita prodit ab elementis, neq; risus, neq; sensus, neq; intellectio, neq; clementum, neq; motus voluntarius, sed à formis aliis quàm elementaribus: ita sapor quoq; &c.*

10. Nec hoc prætereundum, olea destillata multa quidem sapida esse, ut succini, cinnamomi, carvi, & plurima alia: verum id non accidit ob sulphur, sed ob salem volatilem, quem commixtum habent, qui etiam levissimo calore elevatur.

11. Et quia gustus & tactus cognati sensus sunt, & cognata objecta habent, ita ut nonnulli hos duos sensus pro eodem habuerint: etiam Sali meritò adscribitur *acrimonia*, & quae *tactum vellicant*, id salis beneficio præstant. Hinc *vis etiam oculos mordicandi in fumo, raphano, nasturrio, cepis, allio & similibus à sale volatili.*

12. Secundo salis proprium est *in humido liquefcere, & in sicco, coagulari.* Etsi enim terra
in

In aquâ dissolvitur; tamen nunquam liquefcit in eâ, ut fal; multo minùs in aère humido, in quo fal quoque liquefcit.

13. *Tertio à fale rerum naturalium concretionem & coagulationem provenire Chymici docent; & à fale crystalli concretionem, adamantis duritiem, metallorum robur, auri soliditatem, ossium, arborum, & herbarum consistentiam absolvi statuunt.*

14. Qua de re, & quid veri hîc statuunt Chymici, omnino disquirendum. Cùm magni momenti, & quæ multos exercuit, quæstio sit, & ad doctrinam de generatione calculorum in corpore humano, & aliorum animantium, & plurimorum aliorum explicationem faciat.

15. Verùm quæstionem hanc aliquo modo difficiliorem nobis reddit Libavius; in quo hîc, non sine causa, constantiam desidero. Nam dum contra Riolanum disputat, in *Alchim. Triumph. c. 90. p. 851. & seqq.* eorum opinionem admittit, qui *salem primam causam concretionis statuunt, & mirabilem esse formationem in salium generibus, vel oculis etiam in vitriolo, sale nitro, & aliis cerni scribit; imò invehitur in eos, qui experientiam in talibus non consulunt. Contra ubi contra Hartmannum Chymicum clarissimum scribit, in examine Phil. vital. c. 31. & 23. prolixè eandem sententiam impugnat: Et concretionis, coagulationis, solidationis causam salem esse negat. Nec illud admittit; quod crystalli salis propter salem concresecant figuris cubicis, oblongis, angulosis.*

16. Ut autem brevitati studeamus, Chymici

mici pro suâ sententia stabiliendâ, plurima, quæ à natura fiunt, adducunt: ea scilicet, quæ in mari concrescunt plurima, *corallia, ovorum testas, aquas lapidificas, vitriolum, alumen*; & aliorum salium coagulationes, & in ipsâ aqua concrectiones: Salium ex *ossibus animalium & cornibus* in distillatione proventum copiosum, & *calculorum* in corporibus animalium *concretionem*. Sæpè etiam *calculosi urinam* reddunt, quæ cum planè & albumen ovi refert: qui humor mucosus linteo exceptus in lapidem concrescit; quem sale copiosissimo abundare, ex eo patet; quòd acris est, eròdit, & summos dolores urinam reddentibus parit.

17. Et licèt vulgò multi è qualitatibus primis, talium concrectionum & coagulationum causas reddere conentur: tamen frustra laborant. Nam nec exsiccatio, nec calor, nec frigus hîc locum habere possunt ut primariæ causæ. Nam ut causam sine quâ non concurrere posse non negamus, dum scilicet calor aquam, quæ concrectioni obstat, absomit.

18. Neq; à quoquam hætenus monstrari potuit quomodo *calor* talem concrescendi dispositionem generare, & succum lapidescentem producere possit. Imò sit hoc etiam, ubi omnis calor abest, &, ut Platerus ait, in frigidis etiam & membraneis locis, & in infantibus, ubi nullus est calor excessus, sed manifesta potius cruditatis indicia apparent, in vesicâ calculi generantur. Et quomodo quæso in fontibus frigidis, in quibus ligna in lapides mutantur, succus lapidescens à calore generatus est?

10. Dein-

19. Deinde *frigus* quod attinet, non semper in loco frigido vel minùs calido calculi con-
 creseunt : Cum & in capite, & in pulmonibus
 circa basin arteriæ magnæ, in cordis arteriis, i-
 mò in corde reperti sint.

20. Neq; etiam per accidens, humidum ex-
 siccando, hæc concretionis causa sunt. Nam
 & in aquis quibusdam res lapidescunt : quarum
 historias collegit Anshelmus Boët. *de Gemm.*
lib. 2: cap. 300. Et in renibus ac vesica, ubi nun-
 quam humor deest, & talis exiccatio cogitari
 non potest, lapides generantur. Et lotia exce-
 pta in frigido loco asservata, citiùs lapidescunt,
 quàm in calido. Refert etiam Scal. *exer. 108.*
sect. quendam humorem pituitosum emixisse, qui
 dum mingeretur aluminis mollitiæ erat, emissus vi-
 tri duritiæ ac splendore. Et senatoris cujusdam fili-
 um ejecisse pulvis modò multos & maximos lapi-
 llos, qui aeris contactu postea in gypseam cum spe-
 ciem tum firmitatem concrevere. Idem probant
 lapides Ruptorii à Chirurgis parati, qui ex lixi-
 vio componuntur, & ferè merus sal suat, qui,
 antequam liquor omnis absumptus est, con-
 crescunt, nec caloris vel frigoris vi primariò, sed
 interno principio.

21. Frigus enim, dum constringit, per acci-
 dens homogenea congregat, & ita facit, ut quæ
 ad concrescendum aptitudinem habent, con-
 gregata facilius coeant. Non tamen hoc sem-
 per necessarium est, sed etiam in aquâ ferven-
 tissimâ fit concretio, sicut in salinis, dum sal co-
 quitur, videre est, ubi ex aquâ adhuc ferventis-
 simâ sal concretus eximitur. &c.

22. Et sunt multæ res salibus potentiâ longè sicciore, ut spiritus vini, olea destillata, quæ tamen nunquam salium more concrescunt: quia scilicet nihil commune habent siccitas, & concrescendi vis, neque hæc ab illa pendet. Ipse quoq; Libavius allegato loco in *Exam. Phil. Vital. p. 220.* dum contra Chymicorum sententiam disputat, hujus rei documentum, quod Chymicorum sententiam confirmat, affert. *Avium,* inquit, *ventriculi resolvunt lapillos & gemmas sarris duras, quæ aves deinde fimum reddunt sale nitroso prægnantem, quo & calculi humani atteruntur.* Non tamen omnes aves fimum sale nitroso abundantem reddunt, neque ex solum quæ calidissimos habent ventriculos, sed quæ ob peculiarem ventriculi *ιδιοσυγκρασίαν* calculos plurimo sale, qui ipsis concretionem præstat, constantes resolvere posse. &c.

23. Sicut & ea pro Chymicis facere videntur, quæ, *lib. 2. Epist. Chym. Epist. 8. & 9.* habet: Et inter alia & hoc, quod scribit, *Oleum plumbi coagulari non ita ab aqua, ac acerrimo vitrioli spiritu; & adhuc acriore oleo stanni,* quod tamen propriè oleum non est, sed metallum resolutum. Quæ quidem non id præstant acrimoniâ, & quatenus acria, sed quatenus sale constant, & spiritum figentem habent.

24. De corallio etiam vulgaris sententia est, sub aquâ molle esse, in aëre durescere? at jam sub aquis corallia dura esse, probat observationibus aliquot Beguinus in edit. *Jer. Barthij.* &c.

25. Quibus experimentis omnibus adducti
Chy-

Chymici, frustra semper & præcipue in rerum concretionem, ad externas causas recurri censent. Cum potius & magis plerumque ad internam materiæ dispositionem respiciendum sit: qua tam in corpore humano, quam extra lapidescere res statuunt.

26. Neque enim *materia secunde*, ut *materia prima*, saltem ad patiendum dispositæ sunt, sed & ipsæ ob formas, quibus præditæ sunt, easque non otiosas, suas ad agendum dispositiones habent, &c. Hinc etiam sal concretionem, quæ ipsi naturalis est, non à calore vel frigore habet, sed à suâ *formâ, quæ est sui domicilij architecta*. Et longè alia est ratio gelationis aquæ, quæ fit ab externo frigore, &c.

27. Etsi dum concretionis corporis alicujus naturalis causam quero, eam per demonstrationem comparare debeo: tamen cum *πρῶτον δεξικόν*, & principium concretionis inquirō, id *demonstratione* fieri nō potest, sed per *sensum*. Ita corpus quod mistum esse calidum probō per demonstrationem, quia ignem in se continet: sed quod ignis sit *πρῶτον δεξικόν* Caloris, id non per *demonstrationem* scio, sed per *inductionem*, quia omnem ignem, quem tango, calidum deprehendo. Itaque cum experientia testetur res omnes quæ coacrescunt, salem continere, & ubi sal non est, nullam fieri concretionem; rectè inde Chymicos probare puto, salem *πρῶτον δεξικόν* esse concretionis. Quod qui negat &c. causam aliam reddat, cur *crystalli*

sartari, & sales plantarum cur nitrum, vitrib-
lum, alumen & similia in ipsâ aquâ concre-
cant.

28. Non tamen ex solo sale duritiem pro-
venire, sed ex sale & terrestri materiâ con-
iunctis, & quidem utriusq; certam proportio-
nem requiri æstimant: *Terrestris* scilicet
portionis quantitatem eam, quæ impedire
possit, *ne sal ille unitus solvatur*; *salisq;* rursum
tantam, *ne terra pulveris instar dilabatur &*
diffuat. Ideoq; maximam salis quantitatem
non posse nimis parvam terrestrem portio-
nem in lapidem vertere. Quò tamen, debitâ
proportione servatâ, plus salis habet materia
terrestis, eò magis compingitur & indu-
rescit: Sicut hoc manifestè videmus in muris
ex calce & lapidibus compactis, qui longè
sunt firmiores, quàm muri ex lapidibus & limo
compacti. Simili modo rem se habere di-
cunt, ut in iis, quæ frigore congelantur.
Sicut enim lutum aquæ mistum, à frigore du-
ritiem ferè lapideam acquirit; & glacies absq;
glutine cohærentiam ac duritiem acquirit;
ita in lapidibus idem præstare dicunt salem,
qui in glaciei vel crysalli speciem congeletur
atq; induretur. Idq; etiam probare videtur
hoc, quòd si quis accipiat cineres, eosq; ab-
luat, & salem inde seperet, deinde igni com-
mittat, nunquam lapidescere animadver-
tet: Si verò salem à cineribus non aufe-
rat admista aqua, lapidescere ad ignem depre-
hender.

19. Libavius verò contrà hanc sententiam in *Examine Philosoph. vital. cap. 31.* prolixè disputat, & salem seu fixationis, seu coactionis, seu coagulationis, seu solidationis causam esse negat: Quæ omnia hîc in medium afferre, prolixum nimis foret. Rem pauis complecti libet. Primò verò hîc multæ *equivocationes* occurrunt, & propterea frustra in causis coagulationis & concretionis investigandis laboratur, nisi æquivocatio tollatur. Nam concreta & congelata non sunt ejusdem generis. Dicuntur enim & *succi* concresecere, & *gummia*, & *aqua*, & alia plurima: solida etiam multa. Est solida *glacies* & *lutum* gelu concretum; sunt *crystalli*; sunt *vitra*; sunt *metalla solida*; quæ omnia ab una causa non fiunt. Nam nimium simplex est, qui aquam & crystallos ab eadem causa duritiem habere & concrevisse putat.

20. Ut ergò de his distinctè agamus, non hîc quæstio est de iis, quæ *sola siccitate coagulantur*, & dura fiunt, absumpta humiditate, quæ antea diffleebant, aut emolliebantur; aut quæ suâ naturâ concreta fuerant, calore verò fluida reddita, quæ rursus frigore accedente concresecunt: Sed cum multa etiam in humido coagulari & concresecere videamus, & causam neq; in exsiccationem, neq; in calorem, neq; in refrigerationem referre valeamus: de alia potiùs & interna causa cogitandum est.

31. Dux autem Concretionis species hîc nobis

nobis perpendendæ sunt, quæ accidunt, *nulla parte materia demptâ vel additâ*, sed toto è liquida fluiditate consistentiam accipiente & concrecente. Ad quas distinguendas etsi nominibus commodis destituamur: non tamen parum differunt. Unam concretionis speciem Chymici, Germanico vocabulo appellant, *Schieffen*: Quæ coagulatio propria est salium. Quomodo videmus *vitriolum, alumen, nitrum, sales ex plantis paratos, salem in destillatione succini, urina, cornuum, & ossium* concrecere, & ex fluiditate in consistentiam mutari, &c. Imò etiam si nihil aquæ evaporet, tamen & nitrum & vitriolum, & crytalli tartari sponte suâ concrecunt etsi longiore paulo tempore, quam si aliquid aquæ separetur, &c. Neque solum concrecunt hoc modo & coagulantur sales: sed & *certis figuris concrecunt*, & mirabilem formationem habent, ut ipse Libavius, *in alchym. triumph. p. 851.* loquitur. Aliam nimirum *nitrum*, aliam *vitriolum*, aliam aliud.

32. Atque hæc concretio salium propria est, & natura sua ad talem coagulationem & concretionem tendunt. Quod cum neget Libavius, in *Exam. Phil. vit.* experientia & sibi ipsi obloquitur. Oculis enim cernere licet, quomodo suâ sponte, in ipsa aqua, sales illi crytallini, & quidem certis figuris concrecant. Nec sequitur, quod obiicit Libavius, *si sal esset causa concretionis, omnia eandem figuram haberent.* Concrecere enim & coagulari salis omnis est proprium: sed hac vel illa figura coagulari, hujus vel illius. Omnes enim sales suâ naturâ ad
coagu-

coagulationem tendunt, & spiritum coagulan-
tem habent: sed cum alia forma & natura sit
nitri specifica, alia vitrioli, alia aluminis, alia
salis communis: quilibet sal secundum suam
formam, à spiritu formativo sibi proprio, hac vel
illa figurâ concrefcit & coagulatur. Forma enim
quævis & statuit magnitudinis terminos,
& certam dat cuique corpori quantitatem & fi-
guram ut rectè docet Zabar. lib. 2. de mater.
cap. 9.

33. Quâ in re ut pote verissimâ doctissimos
& in rerum natura versatissimos viros adstipu-
latores me habere plane persuasum habeo &c.
Anshelmus Boëthius cum lib. 1. de gemm. c. 13.
De crystalli figurâ sexangulâ rationem reddere
conatus esset, tandem veritate adactus conclu-
dit: Sed ut ingenue fater, mihi non plane satisfac-
cio, & naturam, ut crystallus hac notâ ab aliis
gemmis distingueretur, hexagenam figuram dedis-
se autumo, non secus, quam frondibus arborum, &
herbarum floribus peculiare suas figuras, quæ ab
architedtonico spiritu, & formatrice facultate i-
gnoto nobis modo fabricantur. Etc. 15. Deum opti-
max. certas figuras aut formas externas, quibus
ab aliis discernentur, certosq; colores, quibus or-
narentur, dedisse existimo, & proinde neq; à pri-
mis, neq; à secundis qualitibus, neq; ab elemento-
rum certâ commixione, eorumq; variâ cõlitione,
aut ex albi & nigri, tanquam ex lucis & umbra
confusione eos prodire, sed potius ex proprio semi-
nario, ex quo forma externa oritur, mihi psuadeo.

34. Gemmæ & lapides illi, quos fluores ap-
pellant, in quibus metalla crescunt, non hac so-

lum hexagonâ, sed plurimis aliis figuris con-
 crescunt, nunc globosâ, nunc quadrangulâ,
 nunc pentagonâ, nunc aliis. Et ipsemet ex mi-
 nerâ vitriolatâ Schmeidebergensi crystallos fi-
 gurâ octoedri exactissimâ concretos habeo,
 quorum etiam in cap. de formarum origine
 mentionem feci.

35. Verum cum sales per se soliditatem non
 habeant, sed facillè frangantur, & liquecant:
 Gemmæ verò, lapides & fluores, ut appellantur
 Metallici, lapides in animalibus, ac similia non
 solum concrecant ac certa figura constant,
 sed & solida ac dura sint, nec in humido lique-
 scant: An illa non solum concretio ac figura,
 sed & soliditas ac firmitas, ac, ut sic dicam, lapi-
 descentia, à solo sale fiat, porrò inquirendum.
 Si quis & hanc à sale deducere velit, cum eo
 non pugnaverim. Nam licet sales per se duri-
 tiam ac soliditatem non habeant: ex partibus
 tamen terrenis, & aliis admistis, eam accipit
 corpus, quod beneficio salis concrecant: & ter-
 ra soli unita præstat, ne sal facillè liquecat &
 solvatur: Contrà sal præstat, ne terra pulveris
 instar diffluat; id quod in muris, è calce, lapi-
 dibus, ac arena extructis, videmus. Ubi firmi-
 tatis quidem, duritiei ac soliditatis causa sunt
 lapides ac arena: Ferruminatio verò & concre-
 tio à sale est. Quod vel ex eo patet, quòd calx
 elota, ut & lutum tam firmos parietes non
 præstat.

36. Si quis tamen in sale tantùm acquiesce-
 re nolit, & aliam causam præterea addendam
 censeat, nec eum reprehenderim. Imò valde
 pro

probabile esse statuo, lapidescentiam, firmitatem & soliditatem in lapidibus & gemmis, e *spiritu* vel *succo lapidescente* provenire: ita ut plus sit lapidescere, quam simpliciter coagulari.

37. Jacobus Moccius Prof. Friburgi Brisgoiæ de causis concretionis & dissolutionis rerum tractationem in tres partes distributam promisit. Verum hætenus tantum primam partem, quæ historica est, videre contigit. &c. Hoc certum est, quod omnes illas, quas collegit Moccius, concretionis historias, ad frigus & calorem nemo deducet. Atq; hoc fieri non posse, & frustra tentari, Philosophi & Medici doctissimi, Matthiolus, Fallopius, Ansh. Boëtius, & alij plurimi agnoverunt, & vel *spiritum lapidificum*, vel exhalationem eundem deferentem, vel *succum lapidescentem* concretionis gemmarum & lapidum efficientem causam constituerunt, & quidem *spiritum illum* (seu *formam*) non ex quatuor Elementorum combinatione, aut illorum temperie, cooperantibus primis vel secundis qualitatibus, nasci, sed à Deo Opt. max. ut aliarum rerum *formas* ac *semina*, constitutum, creatum, ac terræ infusum esse docuerunt, ut apud Ansh. Boëtium *lib. i. de lapid. ac gem. cap. 11.* videre est. &c.

38. Ut rem in pauca redigam, statuo *duplicem concretionem* esse, unam *salium*, quæ Germanis, ut dictum, *Schieffen* dicitur, & in *sale esculento, nitro, vitriolo, alumine*, & omnibus *salibus ex plantis* paratis apparet, quæ duritiem, qualis quidem in lapidibus est, rebus non præstat, cujus causa proxima & adæquata est *forma salina*.

39. Alteram (concretionem statuo) *Lapideam* descendentiam, (non illam, quâ igni vehementi terra in duritiem lapideam, dum lateres fiunt, induratur, sed qualis sponte ab interno principio provenit) cujus proxima causa & adæquata sunt neque Elementa, neque principia Chymica sola, sed *succus*, seu *spiritus lapidificans* ille in specie ita Fallopio dictus, qui quamvis non sit sine sale, plus tamen in se continet, quam sal; sicut hic ordo est in naturâ, ut à simplicioribus semper progressus fiat ad magis composita.

40. Atque hic inest omnibus lapidibus & gemmis, secundum tamen *formas* earum *specificas*, ut & materiæ diversitatem, variarum coagulationum, secundum duritiem & figuras, causa est. Sicut etiam *Spiritus insens* in omnibus viventibus est, secundum tamen cujusque plantæ vel animalis naturam propriam diversas operationes edit.

41. Atque Sal quidem etiam in lapidibus ad concretionem facit: verum, quia jam non sola *Salis forma* hoc munus perficit, sed *superiori forma, lapidis* scilicet hujus vel illius intervire non etiam talis sit concretio simpliciter, qualis in salibus, sed qualis lapidibus propria, ad amantem scilicet crystallo, & aliis.

42. Diximus autem & spiritum & succum; verum principalis vis est in spiritu, & à spiritu succus illam habet, cum vis illa lapidifica etiam extra succum in spiritu reperitur. Sicut Aven-tinus *lib. 7. annal. Bavar.* refert anno 1343. ex terræ motu plures quam quinquaginta rulticos, item mulgentes cum vaccis extinctos diriguisse;

guisse, & corpora cum spiritu terreno in salinas statuas redacta fuisse. Ita ferunt in Brytannia ad Avernum speluncam esse, in quam quicquid aquarum influit, coagulatur in lapidem. Et Philip. Camerarius in *descript. Ptolem. augm. sive occident. notit. Centur. 2. cap. 70.* ex Cornelio Wietfietio narrat, de aurâ meridionali certis anni temporibus flante in montanis provinciâ Chilenfis in Americâ, cujus quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in statuas lapideas repente obriguerint, steterintq; in viâ eo aciei ordine, quo ante metamorphosin adhuc vivi inter fecerant. Cui similis est historia, quæ ab Ortelio refertur in *descriptione Russiae*, de pecudum gregibus & armentis illico putrefactis.

43. Hic spiritus lapidificus aut succus lapidescens cum passim in terra & aqua reperitur, & terra quævis plantarum ferax plurimum salis in se contineat, qui plantis in alimentum cedit: non mirum est, quod succus ille lapidescens, aut sal coagulans, si non rectè separetur & excernatur, postea in corpore humores excrementitios, quibus conjungitur, in lapideam duritiem facilè convertat.

44. Ex hoc etiam spiritu & succo *seminæ* quædam lapidea, quæ coctione nec elinquantur, nec emolliuntur, maximam partem constare, credibile est.

45. Imò, cum pars quælibet sibi simili succo nutriatur, quicquid in alimentis est ejusmodi succi, & spiritus & salis coagularivi, in animalibus ad ossium, testarum, lapillorum, quales in *Hirundinibus, Conchis, Astacis*, aliis plurimis in-

veniuntur, constitutionem & generationem consumitur; id quod ipsa resolutio ostendit; cum talia pleraque ferè nihil sint, nisi sal, aut certè copiosissimum salem exhibeant.

46. Atq; ejus rei documentum præbet lapis, quem *osteocollam* nominant, qui admirabilem in ossium fracturis sanandis vim habet, si drachmæ dimidiæ pondere cum vino aliquoties exhibeatur. Cum enim proculdubio carnibus & aliis partibus mollioribus assimilari non possit; ab ossibus ob majorem cognationem attrahitur; quæ fracta ferruminat.

47. Quamvis enim quod de ossibus, cornibus & testis animalium diximus, in dubium vocare conetur Libavius; dum salem copiosiorum ex cornibus & aliis mollioribus partibus, quam ex ossibus, sæpè à Chymicis elici posse scribit: tamen fidem in hoc loco non meretur. Consulatur experientia, & rem contrario modo se habere planum fiet.

48. Atq; hic spiritus lapidescens & concretivus postea etiam metallis, jam uno gradu post lapides constitutis, inest. Unde à *spiritu plumbi argentum vivum* coagulari videmus. Ex hinc facile est causam reddere, cur passim in *Thermis, Acidulis, Fontibus salis, & similibus, stitrix, tophi, & lapides canalibus* accrescant. Ex iisdem etiam jam causam reddere non difficile erit, quomodo ex cineribus & arenâ vitra fiant; quomodo ex luto seu terra, non quavis, sed sui generis, lateres & ollæ conficiantur.

49. *Salium* tandem differentias quod attinet satis est si salium primas differentias, quas natura

tura nobis exhibet, recenseam, id est, ea corpora, quæ maximè salina sunt. Nam, quod sæpe dixi, si Peripateticis integrum est, corpora, in quibus unum elementum maximè abundat, pro elemento simpliciter ostendere, quidni etiam Chymicis hoc liceat? Et in primis cum principia illa non facta sint, ut peculiare per se corporum naturalium species constituerent, sed rebus aliis concreta sint, ut iis materiam præbeant. Et monstrent illi sua corpora ex elementis sibi invicem mistis aliis simpliciora, & magis exquisitè similaria: & Chymici monstrabunt illis salera Chymicorum principium.

50. Interim satis est, si obtineant, dari naturam salinam simplicissimam, quæ nunc minus nunc plus aliarum rerum admistum habeat, minimum in sale esculento fossili, plus in marino Sodomitico, ut & vitriolato & nitroso. Quam illam ipsam essentiam salinam, quæ tam in sale fossili, quàm coctili, quàm marino, nitro, vitriolo, salinum Chymicorum principium esse, non immeritò statuitur.

51. Dum autem vulgò Chymici statuunt, nullum dari principium simplex atque solum, quod de reliquis non participet, id vel de principis non simplicibus, sed corporibus solum, in quibus ea abundant, accipiendum est, vel ut falsum rejiciendum. Nullum enim principium ex alio fit, vel in aliud resolvitur. Et sanè permittio illa varia est, & sal in variis plantarum & animalium speciebus variè alteratur, & rei cuius proprius redditur, sicut & in humorum corruptione variè differentia apparent.

52. Est sal in *virriolo*, *alumine*, *sale armonia* co, *ferro*; Est sal volatilis in *urtica persicaria*, *ar*ro, *dracunculo*, *chelidonia minore*, *armoracia*, *se*do minore, *cochleario*, *nasturtio*, *thlaspi*, *sinapi*; Est sal in *humoribus*, qui pruritus, scabiem, cancrum, & alia ulcera erodentia excitant. Sunt & sales factitii, ut *Borax factitius*, *Alembrot* & si- miles.

53. SULPHUR Chymicorum alterum principium est. Sulphuris autem proprium est, esse $\Phi\lambda\omicron\gamma\iota\varsigma\omicron\nu$, & nil sine sulphure inflammatur. Elementa verò pura, ut ignis & aer, non inflammantur, ut & supra dictum est, & si inflam- mari videntur, fit hoc ob vapores sulphureos admistos. Et quod in re inflammata videtur, non purus ignis est, sed cum res comburitur, si- bi, quod vulgi oculos fallit, non animos latet sapientum, sumit ac servat ignis, ut Scaliger Exer. 9. loquitur.

54. Eidem attribuitur odor & sulphur pri- mum odorabile statuitur. Reliqua omnia talia sunt propter sulphur. Etiam si verò odor in multis sulphureis non percipitur, id fit saltem in integris: in resolutis verò manifestissime percipitur. Sicut enim *vinum* actu frigidum apparet; etsi calidissimum, ut ex spiritu vini inflammabili, qui ex eo elicitur, apparet: ita sunt multæ res odoratissimæ, quæ tamen inte- græ nullum de se odorem emittunt, nisi contri- tæ vel accensæ. Hinc etsi *sulphur* & *pinguedines* integræ odorem multum non spirant: tamen ubi accenduntur, & præcipuè ubi in fumum mutan-

mutantur, odor satis percipitur, quod vel ex candelarum extinctarum fœtore satis animadverti potest. Et quantum fœtorem exhibeant pinguedines accensæ, nemini ignotum. Ipsa opium etiam satis gravem odorem habet, & moschus, quò in minores partes resolvitur, eò plus odoris spirat.

55. Neque semper in rebus odoratis partes sulphureas abundare necesse est. Sæpè enim in exigua quantitate est magna virtus, sicut & sales aliis alij acriores. Neque sulphur semper in formâ oleosa & pingui apparet, sed sæpè etiam in spirituosa, ut in spiritu vini videre est. Ita in rosis minima quantitas est spiritus $\Phi\lambda\omicron\gamma\iota\varsigma$, sed is valdè odoratus est, ut aliqua ejus guttæ magnam etiam aquæ copiam odoratam reddant.

56. Etsi verò nonnulli odores & sapes subiecto conjungunt, & odorem partis sapidæ esse dicunt: tamen experientiam consulenti aliud manifestum fiet. Dantur enim res sapidissimæ & acerrimæ, quæ nihil, vel certè minimum odoris habent. Quanta corro dendivis & acrimonia sit in arsenico, mercurio sublimato, & aliis mineralibus, oleo vitrioli, dracunculo, aro, ac similibus, notissimum est: in quibus tamen nullus vel exiguus odor est.

57. Nonnulli sulphur etiam *primum coloratum* faciunt, & probabilius, quam illi, qui sali colores tribuunt. Verùm de coloribus res difficilior est. Etsi enim Aristotelis interpretes nonnulli ex elementorum commixtione colo-

res deducere conantur: tamen nihil, quod etiam in specie aliquam probabilitatem habeat, afferre possunt, nec docere, qualis sit clementorum commixtio ad colores producendos: sed ingenuè fateri necesse habent, neminem colorum singulorum causas proximas assignare posse. Liberum ergò relinquunt interim Chymicis, cum meliora docere non possint, ut suo sensu abundant, & colorum principium vel sulphur esse statuunt, vel cum Ansh. Boetio Deum opt. max. ut figuras, ita & colores gemmis & aliis, quibus ab aliis discernentur, indidisse, eosque ex proprio cujusque rei seminario proveire credant.

58. Admittatur sanè etiam illa de *lucidi & opaci mixtione* vulgata opinio: tamen ea Chymicorum opinionem non tollit. Illa ipsa enim inexplicabilis lucidi & opaci commixtio pro quolibet colore producendo necessaria à Deo, rerum omnium authore, instituta in sulphure exhibetur: sicut in *sulphure capri, ferri, & aliorum metallorum*, ac mineralium accenso id videre est, quorum quodq; *peculiarem in flamma colorem* exhibet.

59. Tale sulphur procul dubio gemmis etiam colorem attribuit: cum vero satis consentaneum sit, ipsas etiam gemmas de natura metallorum participare, ut à Chymicis id alicubi explicatur. Et sufficit exigua sulphuris quantitas ad corpus alicujus gemmæ coloratum reddendum; sicut aliquot guttæ spiritus rosarum sat multæ aquæ infusæ eam adoratam reddere valent.

60. Veruntamen & hęc dubia restant. Nam cum colorum alij sint *apparentes*, quales in *collo columbae*, in *iride*, in *crystallo*, & *vitro trigono* luci obverso, *aranea telis*, & similibus videntur, qui non nisi ad radios corporis lucidi conspiciuntur; alij *reales*, qui etiam in umbra, & quocunque modo luci obversi apparent, & eodem modo conspiciuntur: omnino querendum est, an utrique sint ejusdem generis, an ab eadem causa originem habeant. *Representatio* quidem est eadem: Verum non exigua apparet differentia. In *collo enim columbae* revera is color non est; guttae etiam in *iride* coloris expertes sunt; sicut & *vitrum illud trigonum*, quod luci oppositum varios colores refert: Si verò Soli vel luci objiciantur, tales colores apparent. At in *smaragdo*, *rubino*, *hyacintho*, iidem colores semper seu luci objiciantur, seu in umbra aspiciantur, apparent.

61. Verum hęc de natura colorum disquisitio operosiorē tractationem requirit quam inter alios instituit Vid. Ant. Scarmiloneus, *lib. de colorib.* & alij: Et sunt *coloris causa atq; essentia tam controversa, atq; obscura intellectui, quam ipsi visui manifesti*, ut Scaliger *exerc. 325. sect. 1.* loquitur, *latentq; eorum natura in profundissima caligine inscitiae humanae*, *ibid. sect. 4.* ut quicquid etiam hęc statuunt Chymici, nihil, quod à Peripateticis metuant, habeant; cum non minoribus difficultatibus ipsi premantur.

62. Abundant præcipuè Sulphure *sulphur commune*, *petroleum* seu *naphtha*; quò & *succinum* pertinet; *sperma ceri* dictum seu *pinguedo*
maris

maris innatans, carbones fossiles. In plantis *resina* & *lachryma* arborum pinguium, *picea, pinus, abietis, terebinthi, thuriferae arboris, styracis* & *similium*, ac *pix* & *oleum*, quod ex iis accensis colligitur. In animalibus pinguedines. Videatur Libavius, part. 3. singularium, ubi prolixè & doctè de bituminis speciebus disserit. Bituminis autem voce generalissimè & latissimè utitur, eadem planè significatione, quâ Chymici vocem sulphuris usurpare solent.

63. Sed & in metallis ac mineralibus sulphur manifestè deprehendi supra dictum. Etsi verò aurum excipiat Cornelius Martini, tamen de *integro*, sicut & de aliis lapidibus & gemmis id accipiendum est, quorum mistio ita est exacta ut igni non cedat, sulphurque ita fixum, ut ab igne non accendatur. Si verò resolvantur, inesse iis sulphur inflammabile faciliè experiri est, & qui id non credit, *aurum fulminans* à Chymicis nominatum præparare discat, atq; sulphur inflammabile etiam non sine periculo, nisi id rectè tractaverit experietur. Posse autem *inflammabilia ita figi*, ut non amplius ardeant; & contra *ex fixis inflammabilia fieri* Chymicis notissimum est.

64. Et quamvis non diffidentiam sit illud sulphur *Φλογισόν*, quod in resolutione mistorum exhibetur, non esse *primum purum principium* de quo loquimur: tamen id probationi nostræ nihil obest. Peripatetici etiam ex resolutione res ex elementis constare probant; interim prima pura Elementa nullibi monstrare possunt, cum nec lucidissima & splendidissima
flam-

flammæ rei alienæ commiffionem effugiat. Itaque nec Chymici obftricti funt, ut pura illa principia exhibeant; fatis eft, fi corpora monftrant, in quibus excellunt.

65. Si quis dicat ex *chalybe & filice* generari ignem, quorum neutrum fit actu igneum: Sciendum in *filice & chalybe* revera sulphur inefle, quod vel odore percipitur, iisq; qui aliquando *limatura chalybis oleum vitrioli* vel *aquam fortem* affuderunt, non ignotum eft. Et fi res quæ æquè duræ funt, ut *filex & chalybs* inter fe collidantur; tamen fi sulphur iis non infit, ignis non excutitur; Contra res aliæ non ita duræ collifæ ignem emittunt. Sunt penes me duæ *arundines Indica*, quæ inter fe collifæ flammam emittunt cum manifesto sulphuris odore.

66. Tandem an præter hæc duo Chymicorum principia detur tertium, & quod fit illud, quod Chymici unanimi ferè confenfu pro tertio ponunt, & MERCURII nomine expriment, malo dicere *Nō liquet*, quàm pro demonstrationibus & solidâ veritate ea venditare, quæ dubitationibus non carere ipfo fcio. Interim conjecturas meas proponam. Mercurij nomen dupliciter à Chymicis accipi notiffimum, interdum in specie pro argento vivo, interdum in genere pro principio cum fale & sulphure communi. In specie dictus Mercurius quid fit, planum: quid autem ille in genere ita appellatus multis difficultatibus involutum.

67. Et fi enim non folùm Paracelfus eum inter principia numeret, fed faciat jam ejus mentionem & Ifaacus Hollandus, & Fr. Bafilius Valen-

Valentinus, qui vixit circa initia morbi Gallici, excitati in Europa, circa annum 1493. nemo tamen, quod sciam, quid per Mercurium intelligendum sit, ita explicat, ut animum veritatis avidum expleat, aut quomodo ab aqua vel sale volatili; imò sulphure subtilissimo inflammabili differat, monstret:

68. Scio Paracelsum, lib. 1. Param. cap. 2. in ligno, quod effumat, Mercurium dicere, atque ita volatilitate Mercurium definire: Verum ei non assentior. Evolant enim & alia, ut aqua, sal volatilis, & ille ipse est, qui oculos ferit, quem fumo inesse non solum mordicatio, sed & natura fuliginis docet, è qua cum urinâ & sale communi sal armoniacus conficitur. Evolat etiam sulphur. Utrum igitur præter aquam, salem volatilem & sulphur, quorum nullum Mercurius est, aliud adhuc quid volatilis detur &c. ex solâ volatilitate, quæ pluribus communis est, decidi non potest, sed aliis indiciis opus est, quibus tertium principium probent Chymici.

69. Severinus, cap. 9. Mercurium idem reliquis principiis addendum esse scribit, ut assiduâ irrigatione duo priora, sal scilicet & sulphur, actionum frequentia ad siccitatem & senium in horas festinantia foveret, & mixtioni fluidam substantiam redderet facilem. Quercetanus, in defension. cont. Anonym. cap. 14. Mercurium dicit esse liquorem illum acidum, permeabilem, penetrabilem, purissimum & æthereum: illud corpus & viscidissimum, æereum, subtilissimum, vivificum ac spirituosum, vitæ pabulum, & & & & seu forma proximum instru-

men-

mentum, spiritum antiquissimi Hermetis. Eodem ferè modo Beguinus in Tyroc. Chym. Mercurium dicit esse liquorem illum acidum, permeabilem, penetrabilem, æthereum, purissimum: à quo omnis nutritio, sensus, motus, vires, senectutisq; præpropera retardatio. Ex quibus postea recentiores alij suas descriptiones mutuati sunt.

70. Verùm in iis omnibus non parca sunt, quæ non satis sibi constare videntur. Primò enim, cum liquorem acidum esse dicunt, suorum dogmatum non satis memores videntur. Cum enim sapor, secundum doctrinam Chymicorum, à sale proveniat, si in liquore aliquo aciditas percipiatur, illa potiùs erit à sale quodam acido, quàm à Mercurio; & plurima liquida pro Mercurialibus habentur, quæ acida non sunt: Sicut in spiritu vini plurimum inesse Mercurij docent Chymici, in quo tamen aciditas nulla percipitur.

71. Deinde Mercurius modò ipsis est aqueus, modo æreus, modò æthereus (quod mirum, si acidus est) & sic etiam igneus. Nam æthera & ignem pro eodem habent pleriq; Paracelsici. Præterea si est proximum animæ instrumentum, si pabulum vitæ: quid de spiritu naturali, vitali, animali fiet? quid de calido innato & humido radicali? Aut quomodo hæc à Mercurio distinguentur? Nam & spiritus proximum animæ instrumentum sunt, & calor natus ac humidum primigenium, oleaginosum & æreum, insito spiritu, totius formæ custode ac propagatore, perfusum facit, ut omnia vivant & vigeant. Et certè esse vitæ pabulum, sulphuri potiùs

potius pingui, quàm Mercurio, aquæ substantiæ, convenire videtur. Imò nutrire non est principiorum: sed potiùs nutrimenti è principiis compositi.

72. Tribuunt etiam Mercurio colores. Verùm nec in eo ipso sibi consentiunt. Paracellus enim cùm alibi, tùm *tractat. 1. de pestilent. tit. de cabala*: Salem omnibus rebus colorem & formam dare statuit; quod tamen verò parùm consentaneum videtur: Et neq; à sale, neque à Mercurio colores provenire probabile. Cùm enim sal benè purificatus sit candidus & perspicuus; multò magis talis erit liquor Mercurialis aëreus, æthereus, purissimus: & proinde rectiùs color sulphuri attribuitur.

73. Atq; adèd ob hanc doctrinæ obscuritatem factum puto, ut Monffettus, in *Epistolis Chymicis*, cum salis & sulphuris in majore modo longum catalogum & plurimas differentias recenset, nihil ferè aut pauca de mercurio habeat.

74. Ac proinde non sine causa scripsisse videtur Libavius, in *examine Philos. vit. Sect. 6. Chymicos recentiores notis quidem quibusdam sulphur, Mercurium, sal describere: Verùm quando argentur, & cùm certitudo quæritur, ac quidnam sit Mercurius, quid sal, quid sulphur exactius quæritur, omnia confundere, ac in sale Mercurium, & sulphur; in sulphure Mercurium & salem: in Mercurio salem & sulphur inesse contendere, Libavius ipse tandè, cum reliquas definitiones omnes, in *Examine Phil. vit. cap. 29.* examinasset, hanc profert: *Mercurius est liquor essentialis,*
arse*

arte Chymica ex misto. separatis elementaribus impuritatibus, extractus, sulphuri saliq; ejusdem misti oppositus.

75. Verum nec hæc satis clara definitio est, nec quas proprietates ille liquor essentialis habeat, & quomodo ab aliis discernatur, satis explicat. Exempli quidem loco producit aquas è vegetabilibus destillatas: Verum si phlegma seu aqua in aqua rosarum, vel aliâ destillata separetur, manet spiritus $\Phi\lambda\omicron\gamma\iota\varsigma\omicron\varsigma$, odoratus & sapidus, qui propterea & sulphur & salem volatilem in se continet: atque ita spiritus ille rosarum, seu alterius plantæ non est simplex substantia, ipso id confitente Libavio. Ac sulphur & salem in eo esse certum est: an quid præterea, hoc jam inquirimus.

76. Admittit id Frater Basilus & alij Chymici, sed, ut dixi pleriq; malè ejus naturam explicant, dum liquorem acidum esse dicunt. Melius sentiunt, quando atheream vel aeream, aut spirituosam ac purissimam substantiam, imò spiritum antiqui Hermetis esse scribunt. In quo si ab iis, ut puto, non dissentit Libavius, qui liquorem illum, quem appellat essentialem, in vino spiritum aereum dicit, non malè sentit. Vna enim res modo formâ liquidâ, modo spirituosâ, in essentia sua non mutata, apparere potest, ut in destillatione spirituum manifestum est. Atq; ab istâ, hoc modo explicatâ & limitatâ sententiâ nec meæ conjecturæ discrepant, quas viris doctis & candidis judicandas relinquo.

77. Ut enim quod mihi probabile videtur

E

dicam,

dicam, si quis est Mercurius, statuendum, eum esse liquorem aliquem spirituosum, vel spiritum, qui tamen à sulphure subtili ac sale volatili vix ac ne vix quidem separari possit, ut solus conspiciatur. In spiritu vini Sulphur à Mercurio distinguit Basilius Valentinus *Cap. de vino*, monet tamen Mercurium à sulphure vini vix separari posse, sed, si accendatur spiritus vini, una cum sulphure evolare, eumq; insignem victoriam in certaminibus Chymicis assecutum esse, qui sulphur vini seorsim nancisci possit. Et si verò oculis non conspiciatur ille spiritus: tamen id non multum refert: neque ignis purus videtur, nec aer, nec spiritus in corporibus animalium, nec multa alia, quæ tamen rerum naturæ pars sunt multò maxima & præstantissima, & à quibus reliqua, quæ in oculos incurrunt, omnem suam vim obtinent. *Fallunt talia oculos vulgi, animos haud latent sapientum, ut Scaligeri verbis iterum utar.*

78. An verò dum hunc spiritum præter elementa simplicia cum sale & sulphure ad corporum mistorum perfectorum constitutionem concurrere dico, & hæc tria, *sal, sulphur, & spiritum cum elementis*, quæ non excludo, certo modo mista, singulis corporum naturalium formis *οικείαν ὕλην* constituere statuo, absurdum aliquid committam, viris doctis & candidis, & veritatis, non victoriæ studiosis iudicandum relinquo.

79. Et quidem de Sale & Sulphure rem esse clariorem, eaq; separationibus Chymicis satis demon.

demonstrari existimo. &c. Ut enim varia Terrarum, ut & aquarum genera terræ & aquæ dicuntur, idè quod aliquam naturæ convenientiam, & *μίαν φύσιν* participant: (Nam si tantum nomine convenirent, *ὁμωνύμως* ita dicerentur.) Ita & salia omnia inter se, & sulphura omnia inter se non solum aliquam nominis convenientiam habent, sed unam essentiam participant.

80. Et revera sal fossilis, marinus, alumen, vitriolum, sal armoniacus, sales plantarum de communi quadam essentia participant. Ita & sulphur vulgare, bitumen, naphtha, succinum communem quandam habent essentiam, atque ob eam communia quædam accidentia. Atq; ita est sulphur in sulphure vulgari, in naphthâ; sal in sale esculento, in alumine, etsi talia merus sal non sunt, sed formas suas specificas, quibus invicem differunt, habent, &c.

81. De Mercurio clariorem doctrinam à Chymicis desiderari dixi, & re hinc inde pensatâ, quid statuam aliud non habeo, quam, si præter salem, & sulphur, & elementa, seu, ut appellant, phlegma & terram mortuam, aliquid amplius in corporibus naturalibus omnibus reperitur, id esse spiritum illum, & *ἔστίαν ἀνάλογον τῶ τῶν ἀέρων στοιχείῳ* secundum Aristotelem. Ita enim entia temere non multiplicabuntur. Et omnia, quæ Aristoteles Spiritui tribuit, quod scilicet sit *δια πάντων διήκονσα ἐμψυχὸς τε καὶ γόνιμη* & *ἔστία, καὶ φύσις ἀνάλογον*

λογος ἔσται τῶν ἀσπρῶν στοιχείῳ. ea omnia
Mercurio suo tribuunt Chymici. &c.

CAP. II. Excerptum II.

Extract. de arthritide cap. 2.

Etenim in omni terrâ aliquid *Salinum*, &
mineralis naturæ particeps. Quod sive *sal*
terra, sive *tartarum* cum vulgo Chymicorum
nominetur, mihi perinde est, modo de re con-
stet.

2. Mihi tamen non planè idem esse videtur,
an *sal* terræ, an verò *tartarum* appelles. Ete-
nim *Sal* corpus sui generis simplex est; *tarta-*
rum verò (ut quidem à Chymicis in genere hoc
loco accipitur) è *sale* & *terra*, imò *sulphure* et-
iam compositum: unde etiam terrarum alium
differentiæ constituuntur, & humoris arthri-
tidem patientis diversitas in variis locis & cor-
poribus oritur.

3. Atque ex *salis* hujus copia, vel paucitate,
& cum aliis succis mistione *varia terrarum dif-*
ferentia oriuntur, ut alia sit *lucosa*, alia *limosa*, *ar-*
gillacea, *tophacea*, *calcaria*; in alia *marga* dicta,
in alia *creta*, in alia aliud quid abundet, & est in
nonnullis terris, in quibus etiam vulgò fru-
menta crescunt, hujus *salis* tanta copia, ut et-
iam ex iis spiritus qui metalla solvit, destillari
possit.

4. Istud *sal* vel *tartarum* à plantis cum suo a-
limento è terra attrahitur, & hinc in homines,
quibus planta illæ in potum vel cibum cedunt,
deri-

derivatur, atque, nisi conveniente modo separetur, & excernatur, sanguini tandem permiscetur, & cum corpori alendo ineptum sit, tandem in articulos ob causas, quæ postea dicentur, depellitur.

5. Et accedit humor hic salsus, qui arthritidem excidat, sæpè ad *Spirituum*, quos Chymici dicunt, fere naturam, quales sunt vini & aliorum vegetabilium, *sale volatili* præditorum; item *salis, vitrioli, nitri, aquæ fortis*, qui etsi sint tenues, subtiles, & aquæ naturam referant: tamen in se salem mordacissimum continent.

Excerptum III.

Ex eodem tract. de arthrit.

PORRò vina non omnia sunt ejusdem generis. Quæ enim in terra arenosa proveniunt, hujus *tartarea materia* minus continent. Talia sunt, quæ ad vicinum oppidum *Jessen* crescunt, *Gornbergensia* dicta, quæ etsi ab incolis ejus loci satis liberaliter bibantur, tamen non audivi aliquem ibi esse arthriticum. Talia vina & in aliis multis locis proveniunt.

2. Contra quæ in terrapingui, limosa, argilloso, lapidosa, & mineralem margam, tosum, aut minerale aliquid aliud admixtum habentæ crescunt, ad arthritidem generandam sunt paratissima, qualia sunt vina *Moravica, Bohemica, Ungarica, Austriaca* pleraq;.

3. Et licet vina, quæ arthritidem non generant, plus sæpè tartari in vase deponant, quàm

illa, quæ arthritidem producant; imò si destillentur, plus tartari in iis inveniatur, quam in his, sicut Uratislaviæ, ut ad me clarissimus Dn. D. Doringius perscripsit, è viginti quatuor mensuris vini Rhenani, ferè uncia tres tartari; è Tociaviensis verò, inter Hungarica generosissimi, eodem mensuris vix drachma duæ tartari in destillatione reperte sunt: tamen id nihil his, quæ diximus obstat.

4. Habent n. illa salem illum seu tartarum superficialiter saltem, ut sic dicam, & crasso modo commixtum, aut, ut cum Chymicis loquar, salem adhuc fixum; hæc verò volatilem exactissimè permixtum ita ut sal illud & tartarum spirituosum quasi factum sit: unde illud facilius vel in ventriculo, vel in epate separatur, & per alvum aut urinam excernitur; hoc verò cum spiritu vini mixtum in ipsam massam sanguinis transit, & in penitissima corporis penetrat.

5. Et posse sales, qui fixi erant, volatiles fieri. Chymicorum destillationes probant, & tartarum spirituosum quasi posse fieri, & per alembicum elevari, *Spiritus vini tartarisatus* docet: Imò etiam metalla in aquis fortibus & Spiritibus ita solvi possunt, ut non solum per chartam colentur, sed & per alembicum eleventur.

6. Qui tamen ille sal, quamvis subtilis sit, alendo corpori ineptus est, utpote mineralis naturæ, quæ ad alendum animalia apta non est, particeps, etiamsi cum sanguine in venas penetrat; tamen ut *απειρηδες* & inutile à natura

turâ tandem è venis & arteriis ejicitur, & ad articulos protruditur.

7. Itaq; an vinum podagræ generandæ sit aptum, imprimis ex loco natali & effectu judicandum, ut & ex potentia. Quo enim potentiora sunt vina, eò sal hic exactius & subtilius ipsis permixtus, & magis spirituosus est. Sicut id in *Spiritu vini tartarificato* apparet, qui simplici Spiritu vini potentior est.

Paralipomena ad Cap. I. pa-

ragr. 18.

ET si enim nomina hæc apud veteres non exstant, tamen satis est, si res ipsa exstet; licetque, ut in aliis disciplinis, rebus, quæ cum fundamentis ejus disciplinæ conveniunt, præsertim noviter cognitæ, nova nomina imponere; cum vocabula ex arbitrio hominum pendeant.

2. Hinc in omnibus disciplinis dantur hodie multa nova nomina, etsi res sint antiquæ. Ita in Theologiâ vocabula *Trinitatis*, *ἁμοσις*, & plurima alia, quæ nominatenus in sacris literis non exstant, post Apostolorum tempora ab Ecclesiæ doctoribus usurpari cœperunt, quibus tamen doctrina Apostolorum non evertitur, sed potius declaratur.

3. Quod multo magis in Philosophiâ tenere licet. Neque enim in Philosophiâ eadem est perfectio, quæ in Theologiâ. Etenim doctrinæ Apostolorum nihil addere licet: at in Philosophiâ plura ignoramus, quam scimus,

& plurima adhuc invenienda, & explicanda, e quibus si quis aliquid invenit, non antiquis contraria docet, sed eorum doctrinam perficit.

Ad Paragr. 20.

ET si vero in his locis Hippocratis Salis Sulphuris & Mercurij nominatum & in genere non fit mentio: Acidum tamen Amarum & Salsum, quæ Salis species sunt Chymicis, nominantur. &c.

2. Si ea, quæ non solum de morborum ortu, sed etiam de corporum naturalium generatione tradiderunt Philosophi & Medici, qui hanc rem diligentius perpenderit, consideramus certè eorum doctrina ab hac non multum discrepare videtur. *Erastus* Chymicis aliàs non satis æquus in *def. thes. de saporibus*, ita scribit: Medicamenta vero omnia non ex elementis primo constant, sed ex jam ante, imò pluries mixtis composita sunt. Corpus hominis *Galenus* non ex elementis, sed ex quatuor humoribus ut materiã propinquissimã generatum factumq; ostendit. Hos rursus humores ex cibo & potu factos constat, quos ipsos ex succis terra prognatos liquet. Et enim animalia plantis vescuntur, planta ex terrã succum sibi familiare attrahunt, amarum, dulcem, acidum, qualis scilicet ejusque natura maxime familiaris existit. Semina certè in terram coniecta, dum sibi utilem & convenientem alimoniam ex terrã attrahunt, non pura Elementa attrahunt, sed ex Elementis compositum succum. Hæc *Erastus*. Jam si quæ:

si quærimus, quæ sit hujus *compositi succi* natura, & an isunicus sit ac unius naturæ, an verò aliquot ejus differentiæ, & si sunt, ut sunt, (nam Hippocrates acidum, dulce, & salsum nominat) an sint innumeræ & incertæ, an verò definitæ: quid prohibet ad principia Chymicorum recurrere, & statuere *succum* illum, quem plantæ attrahunt ex hisce constare.

3. Verum sit sanè, nec remissis nominibus significatam tenuerint antiqui, tamen quia non tollit ipsorum de Elementis sententiam, ipsis non est contraria. Non enim quod quis ignoravit, vel omisit, ejus doctrinæ est contrarium, sed possunt antiquorum defectus recentiorum industriâ suppleri. Neq; Aristotelis & Galeni scripta Physica eam habent perfectionem, quam sacræ literæ, ut iis nihil addi possit.

Ad Paragr. 27.

Neq; vidi aliquem è Philosophis, qui liquidò monstrarit, quomodo quælibet illorum qualitatatum ab elementorum qualitatibus proveniat: neq; in Peripateticorum libris, quod animum veritatis avidum satiare, hætenus invenire potui. In iis potius tot contrariæ sententiæ, tot dubia nondum soluta occurrunt, ut doctissimi quiq; & maximè ingenui cum Scaligero *exerc. 325. sect. 4.* conqueri necesse habeant, *latere naturas hæc, sicut & alias rerum species, in profundissimâ caligine humana inscitie.*

2. Hoc ergo nisi præstetur, & monstratur,

&c. ratio ista firmissima manet, eaque ad res gravissimas probandas utuntur doctissimi Philosophi, ut ex Scalig. *exerc. 17. sect. 20.* videre est.

3. Habetque assertio fundamentum in illâ rationis regulâ, quæ est: Non potest aliquid agere ultra virtutem suæ speciei, neq; potest effectui dare ea, quæ ipsum non habet; cum, ut res se habet in essendo, ita se habeat in causando.

4. Interim concedimus, in composito esse plus, quàm in simplici quolibet seorsim sumpto. At non plus in simplicibus omnibus, quæ compositionem ingrediuntur.

5. Et si quæ qualitates & actiones misto, quatenus tale, competunt, evanescent ex misto destructo. At *sapores, odores, & similes qualitates* misto destructo remanent in parte aliquâ misti, cui propterea, *ut primo subjecto*, insunt.

6. Et propterea si etiam *meteoris* insint, ex iisdem causis competunt. &c. Nihil enim obstat, quò minùs dici possint *imperfectè mixta* ea, in quibus *elementis non omnibus admiscetur hæc principia omnia*, aut *principiis non omnibus omnia elementa*, aut *non omnibus elementis non omnia principia*. Ita compertum est, sæpe dari *pluvias coloratas, nebulas fœtidas*.

7. Quæ contra hoc axioma opponuntur exempla, frustra sunt. Anima quantitatis non est efficiens, sed ex materiâ corporeâ & quantâ corpus & quantum format, & determinat.

8. Ex silice & chalybe non generatur ignis, sed is qui actu inest, excutitur. &c.

9. Lutum per se est durum, quòd verò fluidum est, debet aquæ admistæ. Hæc ergo si radiis Solis evocetur, ad naturalem duritiem redit.

10. Idem in hisce Qualitatibus monstrandum, & docendum, si sapidum est, & in sapore vincit humidum, cur tot res siccissimæ sapidissimæ sint: ac si in odore vincit siccum, cur tot res humidæ odoratissimæ sint: cur tot res, in quibus siccum comprehendit humidum, in odore sint; cur in tantillo sæpe corpore tanta odoris fragrantia; contra in magno corpore, quod parum discrepat temperamento, parum vel nihil odoris sit?

11. Pleriq; Peripareticorum hodie fatentur qualitates primas non esse proxima colorum principia, ut apud Franc. Toletum, & Vidum Anton. Scarmilionium, & alios videre est. &c.

12. Et omnino illa ætio καὶ ἐντελέχειαν non parvas habet difficultates, & sæpè latius quam par est extenditur. Quomodo Sol calefaciat, Goclenius, in *disquis. Philos. quest. 6.* hæret, & uni Deo hic veritatem exquisite notam, & rationes, quæ ad probandum, Solem non esse formaliter calidum, afferuntur, non demonstrationes, sed rationes Dialecticas, & quidem non selectissimas esse scribit. &c.

De Mistione.

Ex cap. XII. lib. de conf. Chym.

ET si multi docti Peripatetici & Medici sint, qui longe sublimius de rerum generatione sentiunt, nec in rerum constitutione saltem ad elementorum pugnam, sed in primis ad formam cujusque specificam respiciunt &c. tamen quidam ita elementis immersi sunt, & nihil ultra illa sapiunt, ut non solum de metallis, que plurimi quidem, sed male tamen, pro mistis simpliciter habent, verum etiam de animalibus omnibus præter hominem nonnulli scribere ausint, ea juxta animam & corpus, materiam & formam, ex elementis quatuor orta esse.

2. Et ut jam saltem de *Mistione*, quod nobis propositum est, dicamus, nimis audacter mihi pronunciare videtur Erastus *disp. 2. contra Paracels. pag. 196. Qualitatem in tota universitate hæc rerum reperiri nullam, que ad mota sibi corpora tota alterare possit, extra caliditatem, humiditatem, siccitatem.* Nullamne enim qualitates occultæ in corporibus alterandis vim habent? De spiritibus quoque quorum maxima vis est, quique omnia penetrant, & afficiunt, an qualitatibus primis omnia peragant, meritò dubitatur. Exemplum saltem nobis sit *venenum canis rabidi*, cujus in minimâ etiam quantitate, quanta vis in corporibus alterandis sit, notissimum est. &c.

&c. Consideretur etiam fermentum, cujus tantilla portio rei alienæ admista illam totam alterat. &c.

3. Quidam resolutionem semper usque ad elementa, immò ad materiam primam utq; fieri statuunt, & nullum, nisi de novo misceantur, novum mistum produci posse dicunt. Unde Erastus disp. 2. contra Parac. pag. 216. *Salsum, acidum, amarum, & similia revera misceri negat, quoad sunt salsa, acida, amara. Non enim quatenus talia sunt, inquit, se mutuo per tota sic alterant, & naturas mutant, ac aliud fiunt. Confunduntur saltem integris servatis naturis. Cum verò propriè miscentur, quatenus calida frigida, humida sicca miscentur, non quatenus salsa, amara, acida.*

4. Verum res in non paucis sese aliter habere deprehenditur. Nam primò non ita ex mutuâ pugna elementorum res crescunt, sed prima creatione non solum quælibet suam formam, sed & conveniens formæ corpus omnipotente verbo accepit. &c. Hodie etiam in rerum generationibus mistio non ab Elementis sponte concurrentibus, sed à Forma dirigitur.

5. Formæ enim sunt principium divinum, & immutabile, quod determinat omnes actiones & passiones rei naturalis, & sunt quasi instrumentum ac manus sapientissimi creatoris, &c. Id quod rectè etiam Scaliger docuit exerc. 397. sect. 20. *Nisi, inquit, quatuor illa elementa Rectorem habeant, temere ac sine modo metaq; ulla & jactabunt & jactabuntur &c. Et in lib. 2. de plant. Si ignis, inquit, elementa tria tanquam*
par-

partes in plantis unit, quid erit, quod uniet ipsas
tribus illis? Et adductis in hunc sensum verbis
Aristotelis, concludit: *Per ignem non fiet coitio;*
& unio ad generationem in Aristotelis officina, sed
per formam.

6. Alterum deinde perpendendum est, an
semper fiat *resolutio* in rerum generatione usque
ad elementa, ita ut nulla vera mistio fieri possit,
nisi inter elementa, & an nulla acida, salis, a-
mari & similia sit mistio, & porro nihil aliud
alterari & proinde ad mitionem concurrere
possit, nisi quatenus calidum, frigidum, humi-
dum, siccum. Certe res ipsa aliud videtur loqui.
An enim dum ex pane fit *chylus*, è *chylo sanguis*,
è *sanguine caro*, os, *nervus*, *vena* &c. *resolutio*
semper usque ad elementa fit? Et an tota illa mi-
stio solum à qualitatibus primis perficitur? Ali-
ter sensit Hippocrates, qui *lib. de priscâ medic.*
salsa, amara, acida, inter se misceri, & concoctione
crassa fieri dicit.

7. Consentunt cum Chymicis & Hippocra-
te etiam Peripatetici & Galenici, atque inter eos
Thomas Erastus, qui in *def. thes. de sap.* scribit:
Medicamenta ferè omnia non ex elementis primo
constant &c. non pura elementa attrahunt, sed
ex elementis compositum succum. Locum supra
etiam adscripsi.

8. Et tam certum hoc est, ut etiam vegeta-
bilia de mineralium naturâ participant, ut ex
quercus foliis, & baccis alni, corticibus granato-
rum, corticibus nucis juglandis viridibus videre
est, quæ nigro colore tingunt ob vitriolum,
quod participant, ita ut *vitrioli extractionem è*
corti-

corticibus viridibus nucis juglandis Chymici etiam promittant.

9. Postea an sola qualitates prima proxima mistionis causa sint, non immeritò quis dubitat. Cum enim occultarum qualitarum magna sit efficacia, & in corpore alterando magnam vim habeant: præterea spiritus sint $\Delta\lambda\gamma\ \pi\acute{o}\nu\tau\omega\upsilon\delta\eta\eta\ \nu\sigma\sigma\alpha\ \sigma\acute{o}\iota\alpha$, neque illi plane excludendi videntur. Quod qui ignorat, saltem labores Chymicos inspiciat, & videbit, quanta fiat in momento mutatio, ubi spiritus vitrioli, & oleum tartari miscentur, item spiritus nitri oleo ex Mercurio & antimonio parato affunditur: quomodo ex spiritibus & succis lapidescentibus ligna & res aliæ in lapides convertantur &c.

10. Erastus, part. 2. disput. contra Paracelsi scribit, calorem & frigus esse omnium affectionum, quæ animalium partibus insunt, autores: Conformationem tamen seu figuram excipit. &c. At plures esse mistorum affectiones, quas à qualitatibus primis deducere impossibile sit, quæ tamen non statim ad animam referendæ, monstrat Scaliger, exerc. 102. sect. 5. ut, quod magnes trahit ferrum, quod rhabarbarum purgabilem &c.

11. Ipsam mistionis naturam quod attinet, de eâ, & quomodo Elementa in misto manent, plurib. disputatur apud Philosophos, ut cum apud alios, tum Zabarellam, in lib. de mistione videre est. Ego, ut Scaligeri verbis, Exerc. 101. utar, si cogar effari quod in hac humana caligine sese offert mihi, fateor, me jam vinci à senten-

sententia Scaligeri, qui *Mistionem* definit *motum corporum minimorum ad mutuuum contactum ut fiat unio*. Ad *mistionis* n. naturam requiritur, ut per eam *continuum corpus* atq; unum fiat. Et quidem propriissimè *mistio* dicitur, cum quid unum fit, non solùm *continuacione*, sed & *formâ*, seu, ut Galenus loquitur, cum *mistio fit idonoids*, & ex omnibus *mistis* fit unum ens formaliter.

12. Quomodo autem minimorum fiat unio, & an *forma miscibilium* maneat *integra* in *mistione*, an *misceantur* & *refringantur*, an verò *planè aboleantur*, tam difficile est in hac humana caligine perspicere, ut, quam sententiam magis probare debeant viri doctissimi & acutissimi, & inter eos Scaliger, facile dicere non potuerint: Vero magis consentaneum existimo, in *mistione miscibilia* in minimas partes redigi, atque ita sibi per minimas partes unita, per contrarias qualitates mutuò agere & pati: non tamen *formas suas planè amittere* (alias enim, & si *formæ planè abolerentur*, non esset *miscibilium alteratorum unio*, sed *miscibilium omnium corruptio*) sed *ex omnibus unam conflare*, aut potius omnes *mistas* & in unum quasi *reductas sub superioris alicujus formæ*, à qua fiat unum *specie, dominio manere*. Sunt enim, ut Scalig. loc. citat. loquitur, *forma hæc actus materiae quisque suæ. Quæ materia quia sunt à naturâ ad operosorem compositionem constituta, factum ab eadem est, ut quemadmodum ipsæ, sic & earum formæ commisceri queant, Ignobilia enim propter nobilia facta sunt.*

13. An verò formæ integræ maneant, vel refringantur, quod Avenrhois & Zabarella sentiunt, aliis discutiendum relinquo. Hoc certum est, *Mistum quodlibet in ea, e quibus primum constitutum est, resolvi posse: & proinde formas elementorū nō aboleri.* Aliās enim in resolutione & putredine fieret nova elementorū generatio.

14. Quæ cum ita docemus, iis non patrociamur, qui in rebus naturalibus nihil præter elementa quærent. *Materiam dant elementa, non verò formam.* Mistum, quâ mistum, formis elementaribus informari, non repugno: Verùm cuiusq; rei formam specificam, quæ rei dat suam essentiam & nomen, ab elementis provenire, nego. Est enim in unaquaq; re naturali & partib⁹ corporis, præter materiam, quam elementa suppeditant, divinus quoddam principium, & *Natura quinta*, quâ sunt id, quod sunt, & in certâ speciei naturalis familiam reducuntur. Elementa enim materia sunt; ideoq; actū dare non possunt.

15. Atq; hæc, quam proposuimus, est procul dubio antiquissimorum Philosophorum de mistione opinio, & ipsi⁹ Democriti, qui ex Atomis res omnes componi, & generationē nihil aliud, nisi *σύνθεσις & διάκρισις*, esse statuit. Nō enim probabile est, *ἀριστον φυσικῶν καὶ κόσμου ἐρμηνεύειν*, optimū mundi & naturæ interpretē, ut eum appellat in Epistolâ Hippocrates, & qui in Persiâ, Arabiâ, Ethiopiâ & Ægypto versat⁹, Magos & sapientes illorum locorum consuluit, ut habet Plinius, *lib. 30. c. 1.* tam absurda de Atomis & rerum generatione sensisse, qualia vulgò ipsi attribuntur. Videatur Pererius, *lib. 4. Phys. in fine c. 9.*

16. Tradiderunt nimirum Philosophi prisci sua dogmata sub verborum involucris: unde posita factum, ut adversari eorum contra verba potius, quam mentem illorum, quam vel non intelligebat, vel intelligere nolebant, scriberent, ipsisque quae nunquam senserunt, affingeret; & inter ceteros etiam contra Democritum *rationibus Logicis* disputarent; cum tamen ipse non his, sed propriis & naturalibus, *οικείοις & φυσικοῖς λόγοις*, persuaderi & vinci voluerit, ut Aristoteles I. de gen. & corr. cap. 2. testatur.

17. Nimirum quae contra dogma Atomorum producuntur, pleraque non sunt Physica, sed Mathematica, de continuis, de lineis infectibilibus & similibus. *Atomos enim corpora penitus etiam Democritus*, & quidem in iis non negat proprietates corporis Mathematici; per eas tamen etiam proprietates Physicas non tollit. Et cum dicit, coactione istorum corpusculorum generationem fieri, non negat mixtionem; sed saltem hoc vult, vel non penetrare se Elementa, vel in mixtione non semper ad elementa, & materiam primam usque, recurrendum esse, sed ex corpusculis iam antea mixtis, & in sua essentia constitutis nova mixta generari posse.

18. Et procul dubio id sensit Scaliger, cum loco allegato scribit, mixtionem esse motum corporum minorum ad mutuum contactum, ut fiat unio. Id quod & Hippocrates in lib. de prisca Medicina, docuit, ubi non solum elementa, sed salsum, amarum, acidum & similia misceri & contemperari scribit.

19. Imò ipse Aristoteles *διάκρισις* & *σύγκρισις* in rerum generatione & corruptione plane rejicere non potest; cum passim res *συστάσις*, &

ποικί-

διακρίσει καὶ πῆξει generari doceat, & 1. *Meteor. c. 9.* expressè scribat, quod præcipuum movēs in generandis meteoris sit ἡ τῆς ἡλίου φλογὸς διακρίνωσα καὶ συγκρίνωσα, solis latio, quæ segregat congregatque.

20. Neq; minimas particulas ipse Galenus rejicit. Etsi n. *lib. 1. de Elementis c. 2.* contra Democritum disputet, ac, si ea mens fuit Democriti, quam ibi proponit Galenus, à Galeni partibus contra Democritum libenter stemus; tamen *Atomos simpliciter rejicere non potest, dum l. 1. de Elementis c. ult.* postquam quæstionem movisset; Quomodo per totum temperetur ea, quæ recipiunt temperaturam, an qualitatibus solis vicissim agentibus & patientibus, vel etiam corporis substantiis coeuntibus, concludit: *Quod miscibilia ad minimas particulas confringantur, unde illis reciproca actio & passio, contingit, & qualitatū invicem participatio, quæ tantò promptior est & facilior, quanto ad minores particulas confringuntur.*

21. Et Avicenn. *primâ primi doct. 3. c. 1.* Temperamentū definit esse qualitatem, quæ ex actione & passione contrariarū qualitatum in elementis repertarum oriatur; cum partes ad tantam parvitatem redactæ sunt, ut cujusq; earum plurimum contingat plurimum alterius.

22. Et certè, si, quæ in naturâ fiunt, diligenter perpendamus, aliter se rem habere vix statuere licet, siue corruptionē, siue generationem rerū spectes. Corruptionem διακρίσει fieri multa testantur. Ubi enim ex re aliqua, quæ vel putrescit, vel comburitur, vel aliàs à calore resolvitur, vapor aut fumus attollitur, visus quidē elongin-

quo corpus continuum esse iudicat; cum tamen non sit continuum, sed *Atomorum* multa millia inter se confusa, ut vel visu intentioniore animadverti potest. Nam videmus *picem* vel aliam rem accensam, maximum aëris spacium, atomis igne resolutis, occupare.

23. Idem operationes Chymicae testantur; imprimis *Sublimatio*, ubi *Atomis* illæ in *Alembico* colliguntur. Neq; enim corpuscula illa *minimare* soluta, ut antea etiam dictum, *semper* *pristinam* formam amittunt, (quod aliquis pro opinione Democriti dicētis, *Atomos* esse impassibiles, usurpare posset) sicut in operationibus Chymicis videmus, in quibus *vapores* illi excepti, seu in *Alembico*, seu in *Recipiente*, *ex diversis corporibus*, *diversam naturam* retinent, ut *συμπλοισ* docet.

24. Videre idem est in *thermis*, acidulis, & aliis, quæ mineralia secum ferunt, fontibus. In iis enim *stiria* quaedam & *rosi* canalibus accrescunt; cum tamen aqua quæ decurrit, limpidissima sit, ut quis mirari posset, quomodo ex tam perspicua & clara aquâ corp^o tam crassum fieri queat. Procul dubio in talibus aquis mineralis & *lapidea materia* in *minimas particulas* resoluta fuit, quæ postea suo concursu & *συμπλοισ* saxeam & durum corpus constituunt.

25. Si *aurum* & *argentum* simul liquecant, ita per minima miscentur, ut visu deprehendi aurum in argento nullo modo possit: Si verò postea aqua fortis affundatur, ita solvitur argentum, ut ullum metallum in eâ aquâ deprehendi visu non possit: cum tamen revera inlit, & hinc segregatum emergat; & quidem ita, ut & aurum & ar-

gentum suam naturam retineat; & hoc modo in subtilissimam calcem, quæ nihil aliud est, quam congeries aliqua innumerabilium atomorum, redigatur, quæ in aurum & argentum purissimum fusione iterum reducitur.

26. Ita in lixivio & muriâ, è qua sal, nitrum, & vitriolum coquitur; in urina, in vino, sal, qui inest, non conspicitur: at separato humore facile se conspiciendum præbet. Ita in lacte est butyrum, caseus, serum.

27. Et quid aliud sunt digestiones & coctiones, cum ex, quæ arte instituuntur, tum quæ à naturâ in corporibus plantarû & animalium fiunt, quam primò διακρίσις & corporum miscendorum in minimas partes resolutio: iterumq; pro rei cuiusq; naturâ & usu συγρῆσις & cōcretio.

28. Non tamen (si forsan ita sensit Democritus) ex fortuito Atomorum concursu res naturales fiunt; nisi forsan Meteora, quæ etiam Aristoteli generantur κατὰ φύσιν ἀτακτοτέραν: sed à forma superiore dirigente, quæ calor instrumento & ope attrahit, retinet, miscet & disponit omnia, prout opus; ut paulò ante dictum.

29. Res autem in corpùscula minima, & Atomos redactæ, pro vario cōcretionis modo, variam externam speciem induunt, etsi formâ internâ non differant. Aurû, ut & alia metalla, retinent suam naturam in aquis fortibus, in forma pulveris, nunc atrii, nunc flavi, nunc alterius. Quis πολυτρόπος Mercurij variationes ignorat, qui seu præcipitatus, seu sublimatus, seu in oleum, seu in pulverem redactus, suam naturam retinet, & faciliè ad ingenium redit & reviviscit?

30. Ut jam dicam de eo, quod res inflammata non semper pristinam naturam exsuunt, & in igne verè mutantur, sicut in oleo Sulphuris ex Sulphure accenso per campanam facto, & in Spiritu nitri, qui sine additamento fit, nitro in retortam particulatim injecto & accenso, apparet.

31. Dicunt quidem nonnulli, flammam nihil aliud esse, quàm aerem accensum; sed parùm rectè atq; an aer purus inflammari possit, satis dubium. Nam in magnis sylvarum & urbium incendiis dudum inflammatum, & in ignem mutatum esse oportuit. Quæ omnia eo fine in mediū adduxi, ut quilibet, quæ in natura fiunt, consideret diligentius, & hinc de mistione attentius cogitet.

Lectori Candido Sal.

Cum jam sub prelo essent excerpta hæc, quæ ex primâ editione libri de cons. & diss. Chym. describenda curaveramus; innotuit nobis caput istud XI. ejus libri, unde Cap. 1. & 2. Auctarij majori ex parte desumpta erant, multis in locis ab autore in secundâ editione auctum esse & interpolatum. Hinc factum, ut & Paralipomena subicerentur, & nonnulla, quæ paragraphis in caput Auctarij primæ relatis ab autore assuta erant, in Caput. 2. Auctarij, ubi commodum erat, transferrentur. Paragr. nimirum 4. 5. 6. 7. & 8. stem periodus 2. ad paragr. 77. Cap. 2. Auctarij leguntur in autore inter initium paragraphi 28. Cap. 1. Auct. & verba Cornelij Mart. quæ sunt in eod. paragr. Post eadem Cornelij verba in autore reperies paragraphos. 63. & 64. cap. 2. Auct. Deniq; Paragr. 65. c. 2. Auct. peritus est ex paragr. 8. Paralip. ad paragr. 27. c. 1.

Galen. l. i. de nat. fac. cap. 13.

Ούτως δυσαπότριπτόν τι κακόν ἐσιν ἢ περὶ
τὰς αἰρέσεις Φιλομμία, καὶ δυσἐκνιπτόν ἐν
τοῖς μαλίστα, καὶ ψώρας ἀπάσης δυσιατώτερον.
(f. δυσιατώτερον.)

A Deo indelebile malum est, eluiq³ non potens, et
sta circa sectas ambitio, ac scabie quavis ac
sanandum rebellius.

Idem lib. 9. de Hippocr. & Plat.
decretis.

Οἱ πλεῖστοι προκρίνουσιν ἐνίοτε ἕκκοινη πᾶσιν
ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινομένη τῇ ἐαυτῶν
ὑπολήψει ἐμμερῆ εἶναι, καὶ προσποιεῖνται πεπισθῆ-
κέναι βεβαίως, οἷς αὐτοὶ λέγουσιν εἰκὴ ἔνεκα
τῆ κατασκευάζειν τι δογμάτων διὰ τῆς ἐαυ-
τῶν αἰρέσεως. Ὡς περὶ γὰρ πάλιν ἕτεροι τινες ἐστὶ
ἡ βλάβη τῶν ἐπεροδόξων ὑπομένωνσιν ἐκ-
σίως ψῶδες θάλα. Τοῖς γὰρ ἐαυτῶν δόξαι ἐν
αἰρέσει ἀναγορεύσασιν ἀγωνίζονται πρόσκει-
ταις περὶ πάντων τῶν καὶ τὴν αἶρεσιν, εἰ καὶ μηδε-
μίαν ἀναγκάσαν ἀκολουθίαν ἔχει περὶ τῶν τοι-
χάσιων.

P Leriq³ sunt, qui in sua opinione persistere quan-
doq³ malint, quam ea, quae cunctis hominibus e-
vidēter vera censentur, approbare, si autē tēq³ se cer-
tam illis fidem adhibere, quae temere ipsi protulerūt,
ut sua quisq³ secta decretum aliquod confirmet.
Sicut rursus alij quidam inveniuntur, qui, ut dog-
ma aliquod diversa secta calumnientur, sponte me-
tiri non erubescunt. Is enim mos, id propositum est
eorum, qui sibi cognoscant ab aliqua secta adscribe-

runt, ut omnia eius secta dogmata defendere contendant, etiam si nullum cum principiis atque elementis disciplina necessariam connexionem habeant.

Idem lib. 3. de loc. affectis cap. 2.

Οὐδὲ γὰρ αἰτίαν ἔχω τῆς ψεύσεσθαι, καὶ φά-
περ οἱ μανθάνοντες αἰρεσὶν μίαν, εἶτα πάν-
τη τεκμήριον πάντως ἔνδοξοι κατ' αὐτῶν γενέσθαι
προσηρημένοι. Τῆτοις γὰρ ἀναγκαῖον ἐστὶ φιλο-
νεικῶς ἀγωνίζεσθαι περὶ τῆς κατὰ τὴν αἰρεσὶν
ἀληθείας, ἢ μόνῳ γινώσκουσιν, ὡς αὐτὸν ἐξ ἀλ-
λης ἀγωγῆς λόγων ἀδωμάτων πορίζεσθαι
δόξαν.

Nihil enim cause est, quam obrem mentiar, si-
cuti facere solent ii, qui unam solum sectam
discunt, postea omni ratione ac modo operam dant,
ut in ea secta clari evadant. Hos enim contentiose
defendere oportet sectam eam veram esse, quam
unicam noverunt, cum ex nullo alio disciplina
genere gloriam sperare
queant.

F I N I S.

